

Projekti „Piloting Natura2000 Communication in Estonia“ tegevuste tulemused

Uuringuraport

2
0
2
2

UURINGU AUTORID:

Maie Kiisel

Meriliis Kasemets

Mirjam-Meerit Mets

Raporti esikaanel on Kaarel Kaisla foto.

Uuringu tegijad tänavad projekti partnereid, Leelo Kukke, uuringu heaks aega leidnud ametiisikuid ja kodanikke.

Projekti tegevustes lõövad kaasa Eestimaa Looduse Fond, Keskkonnaõiguse Keskus ja Tartu Ülikool. Projekti NaturallyEst-LIFE (nr LIFE16-GIE_EE_000665) rahastavad Euroopa Komisjoni LIFE programm ning Keskkonnainvesteeringute Keskus.

NB! See uuring ei kajasta ei Euroopa Komisjoni ega Keskkonnainvesteeringute Keskuse ametlikke seisukohti. *The content of this analysis does not reflect the official opinion of the European Commission.*

Sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus (RAKE) on Tartu Ülikooli üksus, mis ühendab akadeemilisi ja praktilisi uurimisvaldkondi ja teadlasi.

Meie hulka kuuluvad analüütikud, projektijuhid, eksperdid ja teadlased. Me uurime tervise, hariduse, sotsioloogia, psühholoogia, majanduse ja tehnoloogia küsimusi ja neid ühendavaid sotsiaalseid protsesse, sh rahvusvahelistes meeskondades.

KONTAKTANDMED:

Lossi 36-303, 51003, Tartu

+372 51 699 33

maie.kiisel@ut.ee

<http://skytte.ut.ee/et/rake>

ISBN: 978-9985-4-1322-7 (pdf)

**Projekti *Piloting Natura2000*
Communication in Estonia
tegevuste tulemused**

Lõpparuanne

Tartu 2022

RESÜMEE

Selles uuringus otsime vastust küsimusele, kuidas looduskaitse sihtrühmade kogemust looduskaitsega kommunikatsioonitegevuste abil väärtuslikumaks muuta. Anname selles raportis ülevaate sellest, millised on projekti *Piloting Natura2000 Communication in Estonia* meeskonna tegevuste olulisemad tulemused (projekti tõttu toimunud muutused sihtrühmade tegevuses) ja mõju (käima lükatud pikaajalisemad protsessid või uued kinnistunud nähtused), samuti sotsiaalmajanduslik mõju. Eraldi raportites oleme vaadanud looduskaitse kommunikatsiooni olukorda projekti eel ja järel.

Mõju hindamiseks on palju meetodeid ja kõik need meetodid on võrdlemisi subjektiivsed, sest mõju mõistetakse mitmeti ja sellesse ei panusta tavaliselt ainult see „muutuste agent“, kelle tegevust analüüsitakse. Samuti pole ühiskond nii läbipaistev, et saaks öelda, kas nähtav mõju oli tingitud just sellest nupust, millele vajutati. Keeruline on ka öelda, millise tähenduse omandab tegevus aja möödudes (poliitilised eesmärgid muutuvad) või tingimuste muutudes (tegevus muutub ebavajalikuks, sest selle asendavad teised tegevused). Raport võtab lähtekohaks Ebrahimi ja Rangani raamistiku, mis jaotab „muutuste agendi“ tegevuse tagajärjed mitmele astmele ja mõtestab muutuseid mitmete organisatsioonide tegevuse koosmõjuna. Analüüsi metoodika lähtub põhiliselt praktikateooriatest, mille järgi toimuvad muutused siis, kui inimeste tegevusest moodustub kujutletavas võrgustikus toimub katkemisi (tegevus lõpeb), liitumisi (harjumuslik tegevus uues kontekstis), uusi struktuure (nt tegevused, mida varem ei olnud). Oma rolli mängivad analüüsil ka eelteadmised sihtrühmade segmenteerimisest, teenuste disainist jm sotsiaalteaduslikest ülesannete kitsendamise võtetest. Mõju hindamise käigus tehtud järeldused sõltuvad valitud lähtekohtadest. Analüüsiks kasutasime mitmekülgseid meetodeid: küsitlusi, intervjuusid, osalusvaatlust, meedia sisuanalüüsi, teaduskirjandust, projekti dokumente, fotosid jm. Raportis ei anna me ülevaadet projekti põhinäitajatest (kokkuloendatavad KPI-d – *key performance indicators*), sest need standardid on projektis täidetud ja nad ei kirjelda otseselt muutust, mis projekti abil saavutati (mõju hindamise raamistikus on KPI väljund, mis on muutuse toimumise eeldus, aga mitte muutus ise).

Järgnev tabel annab ülevaate sellest, kuidas projekti tegevused panustasid olemasolevate looduskaitse kommunikatsiooni tegevuste parendamisse, kuivõrd aitasid luua muutust sihtrühmade tegevuses ning millised olid uudsed, pikema mõjuga tagajärjed. Tabelisse on mõjuhinnangute kõrval lisatud soovitusi puhkudel, kus uude mõju saavutamiseks tasub kaaluda muutust tegevuse vormis.

Projekt oli katseprojekt, mille ülesanne oli omandada õppetunde. Selleks, et õppetunde oleks võimalik looduskaitse kommunikaatoritele üle anda, tuleb vaeva näha ka pärast projekti lõppu. Seda lihtsustavad koostöösidemed ja jätkutegevused, mis said alguse projekti käigus. Selleks, et katseprojektidel oleks suurem mõju, tuleks edaspidi kavandada sarnaseid projekte läbimõeldud koostöös asutustega, kellest sõltub nende tegevuste jätkamine edaspidi. Samuti tuleb planeerida uued projektid eelmistest koorunud õppetundidele – nii ei tule juba projekti alguses hakata tegevusi põhimõtteliselt ümber kujundama või võtta ette pikki arutelusid selle üle, mida on ikkagi vaja teha.

TABEL 1. Projekti tegevuste peamised mõjud ja õppetunnid

PROJEKTI TEGEVUS	VAJALIK PIDEVA TEGEVUSENA	TULEMUS SIHTRÜHMA TEGEVUSES	PIKAAJALINE MÕJU
Looduskaitse nõuandla	Maaomanike ja elanike nõustamine on lõppenud, selle asemel võiks edaspidi nõustada keskkonnaotsuste tegijaid	Olukorra parem mõistmine, teadlikumad keskkonnaotsused või muu praktiline tegevus	Muu juhuslik mõju*
Juhtumite lahendamine	Vaja teha jooksva tegevusena, päevakajalises vormis (uudiskirjaga ühendatult)	Keskkonnaotsuse tegija loeb juhtumeid otsuse tegemiseks vajaliku raami loomiseks	KÕKi võimalus mõelda strateegilise partnerluse vormidele riigiasutustega
Käsiraamat	Õigusmõistete sisustamine Natura küsimustes	Keskkonnaotsuste tegijad kasutavad käsiraamatut otsuste tegemisel	
Kommunikatsiooni-koolitused	Soovitus mõelda ühekordsete koolituste asemel organisatsiooni kui terviku õppimisprotsessile	Keskkonnaametnike teadmised, märkamisoskused	Arendada edasi saadud koolituskogemust
Vabaõhuüritused	Panus looduskaitse ja kogukondade suhete arengusse	Uued kõneisikud oskavad vahendada looduskaitset	Muu juhuslik mõju*
Looduskaitsealade töötajate õppereisid	Parandab huvirühmade võimet üksteist mõista ja üksteiselt nõu küsida	Uued teadmised, nipid	Üks looduskaitse projekt Muu juhuslik mõju*
Kodanikuteaduse kampaaniad	Jätkata uute kampaaniate mudelitega eksperimenteerimist	Kampaania formaat eeskujuna ärgitab teisi korraldajaid mudelitega eksperimenteerima	Uus narratiiv elurikkuse kommunikatsioonis Uued kampaaniad
Vabatahtlike kaasamine looduskaitse	Talgute kultuuri säilitamine ja uute (piirkonnaülest) kogukondade areng talgute kaudu	Paremad talgute korraldamise oskused, rohkem looduskaitse kõneisikuid	ELFi võimalus mõelda talgute arenguhüppele, sest tase on pikalt püsinud sama kõrge
Konverentsid	Vaja jätkata, et looduskaitse võtted saaksid uueneda	Uued teadmised, nipid, värske hoog	Muu juhuslik mõju*

Allikas: autorite tehtud

* Tärniga on märgistatud selliste tegevuste mõju, mis aitab inimesi mitteformaalses formaadis kokku tuua, aidates kaasa ka planeerimata alt-üles algatustele. Neid algatusi on aga keeruline siduda kindla üritusega, sest kuigi kokkusaamine võib mõjuda sütikuna, sekkuvad algatuste edasiarendusse väga paljud teised tegurid ja kokkusaamised. Üksikute selliste algatuste teket võis vaatluse käigus tuvastada, aga ammendavat loetelu pole võimalik teha ja et algatuste teke on loomult juhuslik, ei saa alati garanteerida, et kokkusaamine = uus algatus.

Projekti sotsiaalmajandusliku mõju analüüs näitab, et projekti toel on suudetud luua täiendavaid töökohti tööturule siirduvatele noortele, kuid luua ka täiendavaid töökohti uute, NaturallyEst-LIFE projektist tõukuvate projektide toel. Projektis töötanud inimesed on jätkanud pärast lahkumist samaväärse tasemega töökohal. Partnerid on osutanud katseliselt uusi teenuseid, kuid ei ole neid veel järjekindlalt välja arendanud.

RESUME

In this report, we provide an overview of the most important outcomes of the activities of the *Piloting Natura2000 Communication in Estonia*. We differentiate between outcomes (changes in the activities of the target groups due to the project) and impact (longer-term processes or new entrenched phenomena), as well as socio-economic impact. In separate reports, we have looked at the state of nature conservation communication before and after the project.

There are many methods for assessing impacts, and all these methods are relatively subjective, as impact is understood in several ways, and it is usually not only caused by the 'change agent' alone whose activities are being analysed. Nor is society so transparent that it can be said for certain whether the visible effect was caused by the one who claims it. It is also difficult to say what meaning an activity acquires over time (policy objectives change) or when conditions change (an activity becomes unnecessary because it is replaced by other activities). The report takes as its starting point the Ebrahim-Rangan framework, which divides the consequences of the activities of the "agent for change" into several impact levels and interprets change as the combined effect of the activities of several organisations. The methodology of the analysis is mainly based on practice theories, according to which changes take place when there are interruptions (activities cease), connections (habitual activities in a new context), or new structures (e.g., activities that did not exist before) in the imaginary network formed by human activities. Prior knowledge of segmentation of target groups, design of services and other social science methods also play a role in the analysis. The conclusions of the impact assessment are based on these assumptions. For the analysis we used various sources: surveys, interviews, participatory observation, media content, scientific literature, project documents, photos, etc. In the report, we do not provide an overview of the key performance indicators of the project, as these standards have been met in the project and do not necessarily describe the change achieved by the project (in this impact assessment framework, KPI is the output that is a prerequisite for the change to occur, but not the change itself).

The following table provides an overview of how the project activities contributed to the improvement of existing nature conservation communication activities, the extent to which they helped to bring about change in the activities of the target groups and the novel, longer-term consequences. The table also includes some recommendations to consider change in the formats of activities.

The aim of the pilot project was to learn lessons. To be able to transfer lessons to nature conservation communicators, efforts must be made also after the end of the project. This is facilitated by the collaborative and follow-up activities that started during the project. To increase the impact, similar projects in the future should be planned in close cooperation with the authorities on which the sustainability of the activities depends. It is also necessary to plan new projects, based on the findings of the previous ones – so there is less need to fundamentally reshape the activities at the beginning of the project or to discuss what it actually is that needs to be done. The analysis of socio-economic impact reveals that the project has provoked new initiatives that have created new jobs. The project partners have tested the provision of some new services.

TABLE 2. The main outcomes and lessons of the NaturallyEst-LIFE project

ACTIVITY OF THE PROJECT	NEEDED AS A CONTINUOUS ACTIVITY	OUTCOMES IN TARGET GROUP ACTIVITY	LONGER-TERM IMPACT
Nature conservation advisory board	Advising landowners and residents has ended, instead environmental decision makers should be given advice in the future	Better comprehension of the situation, informed environmental decisions or other practical activities	Other random impact* An opportunity for EELC to think through the forms of strategic partnership with public authorities
Solving legal cases, conflict situations	Needs to be done on an ongoing basis, in an up-to-date format (part of newsletter)	The decision makers read these to grasp the decision framework	
Natura handbook	Introduction of legal concepts in Natura matters	Decision makers use it to check or frame decisions	
Communication trainings	It is advisable to think about the organisational learning process instead of one-off trainings	Environmental officials acquired new knowledge, skills	Develop further new communication training experiences
Outdoor events	Contribution to relations between nature conservation and community	New spokespersons can mediate nature conservation	Other random impact*
Study trips for nature conservation officers	Improves the ability of stakeholders to understand and consult each other	New knowledge, tips	A new project of nature conservation Other random impact*
Citizen science campaigns	Continue experimenting with new campaign models	This campaign format as an example encourages other organisers to experiment	A new narrative in biodiversity communication New campaigns
Volunteer involvement	Preservation of the volunteer camp culture and development of new communities through volunteer camps	Better organising skills, more spokespersons among volunteers for nature conservation	An opportunity for ELF to think about a new leap in the development of camps
Conferences	Discussion on the ways of nature conservation needs to go on	New knowledge, tips, fresh momentum	Other random impact*

Source: authors of the report

* An asterisk indicates the impact of activities that help bring people together in an informal format. Sometimes such meetings give rise to unplanned bottom-up initiatives. However, it is difficult to link these initiatives to a particular meeting, because although the meeting can act as a trigger, many other factors and meetings interfere with the further practical development of the idea. The emergence of such initiatives was sometimes identified by observation or hearsay, but it is not possible to make an exhaustive list of such outcomes. As the emergence of bottom-up initiatives is generally random, it cannot always be guaranteed that a meeting results with a new initiative.

The analysis of the socio-economic impact of the project shows that the project has created additional jobs for young people entering the labour market, but also created additional jobs through new projects pushed by the NaturallyEst-LIFE project. People who have worked on the project have continued to work at an equivalent level after attending or leaving. The partners have experimentally provided new services but have not yet developed them consistently.

SISUKORD

RESÜMEE	4
RESUME	6
SISUKORD	8
SISSEJUHATUS	10
ANALÜÜSI METOODIKA	11
JÄRELDUSED	14
2.1 PROJEKTI MEEDIASUHTED	14
2.2 A1 KONTAKTIDE ANDMEBAAS	14
2.3 A2 MAAOMANIKE FOOKUSGRUPP-INTERVJUUD	15
2.4 B1 LOODUSKAITSE NÕUANDLA	16
TEGEVUSE RAAMISTUS JA SIHTRÜHMAD	16
OSALEJATE TEGEVUS	17
MÕJU JA SOOVITUSED	18
2.5 B2 JUHTUMITE LAHENDAMINE	20
TEGEVUSE RAAMISTUS	20
SIHTRÜHMAD JA NENDE TEGEVUS	20
MÕJU JA SOOVITUSED	21
2.6 B3 KÄSIRAAMAT	22
TEGEVUSE RAAMISTUS JA SIHTRÜHMAD	22
SIHTRÜHM JA NENDE TEGEVUS	22
MÕJU JA SOOVITUSED	23
2.7 B4 KOMMUNIKATSIOONIKOOLITUSED	24
OSALISTE TEGEVUS	24
MÕJU JA SOOVITUSED	25
2.8 B5 VABAÕHUÜRITUSED	27
TEGEVUSTE RAAMISTUS JA SIHTRÜHMAD	27
OSALEJATE TEGEVUS	27
MÕJU JA SOOVITUSED	28
2.9 B6 LOODUSKAITSEALADE TÖÖTAJATE ÕPPEREISID	29
TEGEVUSTE RAAMISTUS JA SIHTRÜHMAD	29

OSALEJATE TEGEVUS	29
MÕJU JA SOOVITUSED	31
2.10 B7 KODANIKUTEADUSE KAMPAANIAD	33
KAMPAANIA RAAMISTUS	33
KAASATUD RÜHMAD	36
RÜHMADE TEGEVUSED	38
TEADLASTE ÕPPETUNNID	42
KORRALDAJA ÕPPETUNNID	43
MÕJU JA SOOVITUSED	43
2.11 B8 VABATAHTLIKE KAASAMINE LOODUSKAITSESSE	46
TEGEVUSE RAAMISTUS	46
OSALEJATE TEGEVUS	46
MÕJU JA SOOVITUSED	50
2.12 C PROJEKTI TULEMUSTE HINDAMINE	51
2.13 D IDA-EUROOPA KONVERENTS	53
SOTSIAALMAJANDUSLIK MÕJU	56
<hr/>	
EESTIMAA LOODUSE FOND	56
KESKKONNAÕIGUSE KESKUS	58
TARTU ÜLIKOO	59
KOKKUVÕTE	60
<hr/>	

SISSEJUHATUS

Eestimaa looduse fond kutsus kokku projektimeeskonna, et otsida viise looduskaitsest tingitud sotsiaalsete pingete leevendamiseks kommunikatsioonitöö abil. Euroopa komisjoni ja Keskkonnainvesteeringute keskuse rahastatud projekti käigus prooviti läbi mitmekülgseid tegevusi, et omandada uusi õppetunde ja suuremad õnnestumised sobivatele huvirühmadele edasiarendamiseks üle anda.

Tartu ülikooli meeskonna ülesanne oli analüüsida kõrvalt partnerite – Eestimaa looduse fond (ELF) ja Keskkonnaõiguse keskus (KÖK) – katsetuste tulemusi ning edasiarendamise võimalusi.

Selleks, et analüüsida tegevuste mõju, pöörasime tähelepanu kolmele olulisemale asjale¹:

- Väljundid – mida tehakse?

- Tulemused – mis selle tõttu juhtub?

- Mõju – millised sekkumised „lähevad tööle“ ja muudavad kellegi tegevust?

Kõigepealt vaatasime, millised projektis ette nähtud tegevused ellu viidi või kuidas neid kohandati või asendati (väljundid). Seejärel uurisime, mida sihtrühmad projekti tegevuste käigus ja järel tegid (tulemused). Lõpuks mõtestasime, millised on pikaajalised muutused või püsima jäänud nähtused, mis sündisid sihtrühmade tegevusest (mõju). Hindasime ka sotsiaalmajanduslikku mõju.

Olenevalt projekti tegevuse uudsusest süvenesime ka tulemuste ja mõju analüüsi erineval määral. Mitmete tegevuste mõju on varem ka akadeemiliselt uuritud (nt konverentsid), sellisel juhul pöörasime tähelepanu pigem sellele, kuidas selle tegevuse korraldus vastas tingimustele, et varem kirjeldatud mõju saab tekkida (nt osalusvaatluse käigus).

Selle uuringu struktuuri aluseks oleme võtnud projekti tegevuste loetelu. Iga tegevuse juures kirjeldame ära tegevuse raamistuse, sihtrühmad, tulemused ja mõju. Samuti juhime tähelepanu valikukohtadele ja anname soovitusi selleks, et toetada tegevuse suuremat mõju.

¹ Ebrahim, A. & V. Kasturi Rangan (2014) What impact? A framework for measuring the scale and scope of social performance. *California Management Review*, 56, 3, 118-141, https://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/CMR5603_07_Ebrahim_e3316477-8965-4287-be95-04642982b638.pdf

ANALÜÜSI METOODIKA

Et looduskaitse kommunikatsiooni uute katsetuste projekti tegevuste omavaheline sünergia on vähene (igal tegevusel on ise sihtrühm, üks tegevus ei vii teiseni jne), hindame nende tulemusi tegevuste rühmade kaupa nii nagu need projektitaotluses on esitatud.

Iga tegevuse hindamiseks kasutame veidi erinevaid andmekogumise viise, mille valik tuleneb tegevuste iseloomust. Nendeks tegevusteks võivad olla:

- Vestlused projektimeeskonna koosolekutel ja nende memod
- Vaatlused ja vestlused inimestega projekti üritustel
- Intervjuud looduskaitse konfliktiga osalistega, tegevuste sihtrühmadega
- Dokumentide analüüs (sh projekti aruandlus), teaduskirjanduse analüüs
- Meediatöö ja veebiväljundite analüüs
- Projekti partnerite kogutud andmete teisene analüüs

TABEL 3. Projekti tegevuste hindamine

Projekti mõju hindamine	Mida uuritakse? NÄITEKS
<p>VAHETUD VÄLJUNDID – MIDA MEESKOND TEEB?</p> <p style="text-align: center;">↓</p>	<p>Mida projekti käigus tehti, milline oli vahetu tulemus? Näiteks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - artiklite, jagamiste arv - teabematerjalide tegemine - koosolekute otsused - osalejate arv, seisukohad jne
<p>OTSESED TULEMUSED – MIS SEETÕTTU JUHTUB?</p> <p style="text-align: center;">↓</p>	<p>Muutused kaasatud osalejate ringi teadmistes ja tegevustes, materiaalses ressursis näiteks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Natura ettevõtluspotentsiaali käsitlemine omavalitsuste arengukavades - Natura kaitsekorralduse „inimnäolisemaks“ muutmise tegevused - muutused kaitsealade viitade süsteemis - kodanikuteaduse kampaaniast osavõtjate edasine tegevus - looduskaitse vabatahtlike tegevus pärast koolitust
<p>MÕJU – MIS JÄÄB PÜSIMA?</p>	<p>Laiem või püsivam muutus looduskaitse ja selle sihtrühmade vahelistes suhetes, näiteks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Natura-alaste teadmiste kasv - maaomanike oskused Natura-alade eeliseid enda kasuks tööle panna - muutunud kaitsekorraldus, ametnike teistsugused töövõtted - vähem Natura-rikkumisi

Allikas: autorite tehtud

Iga tegevuse puhul määratleme kõigepealt **raamistiku**, milles tegevus toimub - mis laadi on tegevus, milline on selle fookus või teema, millisesse valdkonda see kuulub, millised on tulemused, mida sellelt tavaliselt oodatakse jms. Seejärel selgitame, milliste sotsiaalsete **rühmadega** tekivad projekti tegevuste käigus kokkupuuted. Kolmandaks vaatame, kas projekti tegevuste tõttu **muutub midagi nende rühmade tegevuses või tegevuskeskkonnas**, kas hõlmatud rühmad ise muudavad midagi kolmandate osaliste tegevuses. Kui rühma esindajad osalevad lihtsalt projekti tegevuses (nt loevad kampaania kutset, käivad koolitusel), siis ei saa veel öelda, et projektil oli tulemusi.

Tulemuste saavutamist võib kinnitada siis, kui tekivad muutused osalejate 1. arusaamistes, 2. oskustes või 3. neid ümbritsevas keskkonnas. Sageli juhtub, et tulemused on teistsugused, kui kavandatud või kaasnevad nendega kõrvalmõjud, mida algselt ei planeeritud. Mõnikord sünnib tegevuse tulemus kõrvalmõju kaudu. Arusaamiste ja teadmiste muutuseid saab kinnitada vaid siis, kui need on märgatavad. Inimene teeb ümbritsevast pidevalt väikeseid järeldusi, mida ta isegi ei teadvusta. Projekt on ühekordne selgepiiriline tegevus, millel peab olema mõõdetav mõju. Selle tõttu selliseid teadmisi, mida inimene ei teadvusta ja uurija kõrvaltvaatajana ei suuda välja selgitada või mis tekiks ka ilma projekti tegevuste abita, ei saa lugeda projekti tulemuseks (nt üldised väited, et „eks teadlikkus tõusis“, sobivad rutiinse tegevuse, mitte projekti tulemuseks). Teadmine, mida on mõtet projekti tulemusena kirja panna, peab viima muutuseni oskustes (teadmine, et on vaja uut oskust või et oskusi võiks tööle panna teisel moel) või tegevuskeskkonnas (näiteks teadmine, et muuta tuleb regulatsiooni või tehnoloogiat); või kohanduma muutustega nendes (näiteks teadvustab inimene, et muutunud regulatsioonid või tegevusjuhendid on vastupidiselt tema senisele arvamusele just need, mida vaja). Oskuste omandamist võib kinnitada siis, kui inimene on soovitud tegevust palju kordi läbi teinud. Oskus on omandatud siis, kui oodatavat tegevust võib sooritada ilma kurnava pingutuseta, see on muutunud kehaliste ja vaimsete tööruutiinide osaks (näiteks oskus järjestada meediasõnumeid tähtsamast vähemtähtsamani, oskus valida avalikke tekste kirjutades sõna „rakendama“ asemele sobivamaid sõnu). Tegevuskeskkonnas toimuvad muudatused võivad väljenduda näiteks muutustes infosüsteemis, tööjuhendites, õiguses, töövahendites, koosoleku või pressiürituse juhtimise protseduurides, töökorralduses, rahastuses jne. Vähemalt üks kolmest aspektist – teadmised, oskused, tegutsemiskeskond - peab muutuma, et oleks võimalik öelda, et inimese tegevuses toimus muutus. Need kolm komponenti on iga sotsiaalse rühma puhul erinevad, sõltudes ka tegevuse kontekstist (nt looduslikus keskkonnas loodussäästliku viibimise oskused eristuvad looduskaitse valdkonnas asjade ajamise oskustest, kuigi tegevuse sooritaja on üks ja sama inimene või rühm). Sotsiaalsete rühmade tegevuses toimunud muutused kirjutame lahti tabelis 4 toodud skeemi alusel.

TABEL 4. Sotsiaalse rühma tegevuse osised

TEGEVUSE OSISED		NÄITED
ARUSAAMAD: ASJADE JA TEGEVUSTE TÄHENDUSED	Vaikimisi normid Reeglid, põhimõtted Arusaamad, kuidas miski käib Ideoloogiad, veendumused	Räägime bioloogi vaatepunktist Asjaajamisreeglid Kommunikatsioon=pressiesindaja Lendorav on vaenlane
OSKUSED JA PÄDEVUSED (SH ÕIGUS MIDAGI TEHA)	Kehalised Vaimsed	Auto juhtimine, arvuti- ja keeleoskus, looduse märkide ja loomade kehakeele lugemine Projektide kavandamise ja kriitikal reageerimise viisid
INIMESE TOIMIMISE MATERIAALNE JA VIRTUAALNE KESKKOND	Asjad Materiaalne ja virtuaalne keskkond Taristu	Raha, auto, nutitelefoni, puugid (Suhtlus-, foto)tehnoloogia, mööbel, ruumi disain, arhitektuur, maastik, buss Teed, kanalid, rööpad, bussi marsruudid, Wi-Fi, elektrivõrk

Allikas: autorite tehtud Vihalemm, Keller ja Kiisel 2015 põhjal²

Projekti tegevuste kitsaskohtadele, valikuvõimalustele ja edasiarendamise võimalustele juhime tähelepanu, analüüsides tegevuse raamistikku (nt kas on mõtet vahetada raamistikku või ootuseid projekti tulemustele), sotsiaalse rühma valikut ja projekti tegevuste rolli sotsiaalse rühma tegevuse muutmisel (näitame, milliseid komponente on (veel) vaja kasutada, et saavutada soovitud muutust).

Projekti sotsiaalmajanduslikku mõju hindasime, pidades silmas vahetat mõju (töökohad, teenused, tarbimise kaudu avaldatud mõju) ja mõju, mille töid kaasa projekti tegevused teistes sihtrühmades:

- **LOODUD TÖÖKOHAD, TÖÖTAJA EDU TÖÖTURUL**
- **TARBITUD TOOTED JA TEENUSED**
- **EDENDATUD ETTEVÕTLUSVÕIMALUSED NATURA ALADEL**

Selleks kasutasime projekti finantsaruandeid ja vestlusi selles töötavate inimestega, projekti sihtrühmade tagasisidet projekti partnerite töötajatele.

² Vihalemm, T., Keller, M., Kiisel, M. (2015) *From Intervention to Social Change: A Guide to Reshaping Everyday Practices*. London: Ashgate.

JÄRELDUSED

Järgnevat alapeatükkides võtame kokku analüüside olulisemad järeldused.

- **projekti tegevuste raamistus ja valitud sihtrühmad**
- **projekti tulemused (muutused sihtrühma arusaamades, oskustes, tegutsemiskeskkonnas)**
- **mõju ja soovitused**

2.1 Projekti meediasuhted

ELF ja KÕK lähtusid projekti kommunikatsiooniplaani tegemisel projekti analüüsides koorunud järeldustest. Selles sõnastati prioriteetsemad rühmad ja teemad (nt väliskogemuse jagamine), stiilivõtted (nt igaühe looduskaitse nõuanded esiplaanil, vajadus kasutada üldarusaadavaid sõnu). Kirja sai ka lubadus meediaplaani kirja pandud põhimõtteid projekti käigus jooksvalt meelde tuletada, kuid projekti koosolekutel oli paraku pakilisemaid küsimusi lahendada. Suurem osa meediaväljundist on keskendunud teavitava iseloomuga sõnumitele (nt: Meil on/oli üritus! Kuidas võtta osa kampaaniast?), mis ei loo otseselt uusi teadmisi (va nurmenukkude küsimused) ega arenda uusi oskusi. Projekti teiseks pooleks oli kogunenud juba omajagu õppetunde, mida jagada. Siis asuti ka meedias avama looduskaitse probleeme, millega projekti käigus oli kokku puutunud. Näiteks Kaarel Relve KÕKist kirjutas meedias avalikke kommentaare, Silvia Lotman külastas Ööülikooli ja Plekktrummi saateid jne. Ka kampaaniasse kaasatud spetsialistid avasid looduskaitse probleeme. Projekti meediasuhetega ei suudetud aga kaasa aidata probleemide lahenduskäikude esitlemisele või juurutamisele (avaliku toetuse kujundamine kavandatavale muutusele).

2.2 A1 Kontaktide andmebaas

Projekti kavandades arvas projektimeeskond, et looduskaitsealade inimeste kontaktandmeid saab koguda ja säilitada, et kasutada neid vajadusel looduskaitset puudutava teabe saatmiseks ja vahendamiseks sihtrühmadele. Selline plaan läheb aga vastuollu andmekaitse heade põhimõtetega ja ei ole ka projekti meeskonnale kohalike elanikega suhtlemiseks eriti mugav lahendus. Praegu on Eesti ametkondade ametnikel sageli mõni eraldiseisev e-posti list, nt pärandkultuuri list, loodushoiutoetuste list jne. Nendel suhtluskanalitel on selge fookus, nii et listi liige teab, mida sealt oodata ja miks sellega liituda. Projekti käigus on ka projektimeeskond mõistnud, et sihtrühmadega rääkimisest tähtsam on nende kuulamine ja nende juhtumi põhine suhtlus. Vajadus andmebaasi loomiseks on seega ka ära kadunud.

2.3 A2 Maaomanike fookusgrupp-intervjuud

Eestimaa looduse fond ostis osa uuringu töödest sisse. Näiteks aitas meeskond aktiivselt kaasa küll osalejate värbamisele, kuid sihtrühmaga vestles ja nende vastuseid analüüsis TÜ doktorant Leene Korp. Selline muudatus projektis oli mõistlik, sest andmed kogus ja pani kokku neutraalne osaline. Teekond raporti valmimiseni pakkus õppetunde ka fondi enda töötajatele. Raporti sisu esitleti keskkonnaametnikele, see võeti aluseks ka teiste analüüside tegemisel (tegevused C) ja projekti tegevuste elluviimisel. Näiteks tõi analüüs välja, et probleemid looduskaitstes ei teki mitte niivõrd vajadusest loodust kaitsta kui just viisist, kuidas seda tehakse ja kuidas tuleb selles protsessis suhelda. Silvia Lotman võttis selle lähtekohaks ametnikele koolitusi tehes, otsides välja näiteid selle kohta, kuidas mujal maailmas on suudetud looduskaitse konflikte leevendada suhtlusprotsesse kujundades. Projekti käigus on keskkonnaametnikega otsitud võimalusi edendada proaktiivset ja vahetut nõustamist, korrastada infosüsteeme ja asendada bürokraatiat koostööga. Selles võtmes on uuringu roll olnud kujundada eelkõige projekti töötajate ja nende vahetute partnerite arusaamu sellest, millised on looduskaitse kriitilised probleemid ja kuidas neile lähenda. Oskusi ja tegutsemiskeskonda see kujundanud ei ole, kuid on aidanud kaasa ettepanekutele ja tegevuste kujundamisele, mille käigus võivad tekkida oskused (koolitused) ja tegutsemiskeskond/kontekst (nt veebikodu, pärandkoosluste kommunikatsioonistrateegia).

2.4 B1 Looduskaitse nõuandla

Tegevuse raamistus ja sihtrühmad

Looduskaitse nõuandlal oli kaks eesmärki. Kõigepealt lahendada probleeme, mille nõuandlasse pöörduvad inimesed nõu lauale toovad, teiseks elavdada ühiskondlikku diskussiooni kohalike kogukondade, maaomanike ja looduskaitseametnike vahel. Abi andsid nii KÕK kui ELF, sageli üheskoos ja veel kolmandaidki osapooli appi kutsudes. Nõuandlal oli plaanis KeAga koostööd teha ühiskondliku arutelu elavdamiseks looduskaitse küsimustes nii, et KÕK jääb neutraalseks vahendajaks ameti ja kohalike inimeste vahel. Paraku see mudel KÕKi arvates ei toiminud, sest inimesed otsisid sageli nõu selleks, et saada KeAlt midagi, mida KeA anda ei tahtnud. Näiteks pöördus nõuandlasse inimesi, kes olid KeAga juba pikemat aega menetluse pärast konfliktis. Sellises olukorras otsiti nõuandlast oma õigust, mitte neutraalset konflikti vahendajat. Teiselt poolt polnud KeAl vajadust KÕKi arvamust kuulda võtta. KÕKi õiguskaitse spetsialistile jäi mulje, et mõnel puhul sooviti just konflikti, mitte olukorra lahendust (näiteks KeA ja kohalike inimeste kohtumise järel saadeti seal saavutatud lepetest hoolimata meediasse valeväidetega pressiteade). Need, kes pöördusid nõuandlasse KeA kaalutusotsuse kohta neutraalse kinnituse saamiseks, pöördusid sageli seepärast, et need olid õiguslikult väga halval tasemel. KÕKi spetsialisti sõnul ei saa ametnikud sageli ise mitmetest õiguslikest baasmõistetest aru (nt järgnev näide, kus tee võib tähendada eri seadustes eri asju). Sellises rollis tuleb KÕKil asuda tegelema KeA kvaliteediprobleemidega (milleks pole hoobi, sest KeAga pole projektis partnerlussuhet), mitte ühiskondliku debatiga lubatava ja lubamatu üle.

Spetsialisti refleksioon: Inimene küsis KeAst, kas ta tohib autoga oma metsa hooldamiseks oma maatükile sõita, kasutades jõe ääres kalameeste sissesõidetud rada. Ta sai vastuseks kaks lehekülge kantseliiti, millest oli võimalik aru saada, et ka KeA ise ei saa aru, kas tohib või mitte. Näiteks metsa hooldamiseks tohib, aga rekreatiivsetel eesmärkidel ei tohi. Kirja saaja läks närvi ja saatis veel kümme lehekülge KeAle vastuseks.

Nõuandla tegevuse sihtrühmad on maaomanikud, eriti põllumehed ja metsaomanikud, samuti Keskkonnaameti (KeA) ja kohaliku omavalitsuse ametnikud, arendajad, keskkonnamõjude hindajad, looduse kaitsmisest huvitatud inimesed. Kommunikatsiooniplaani tehes kanti hoolt selle eest, et soovijad märkaksid üleskutseid probleemidest märku anda ja leiaksid nõuandla üles. Keskus otsis üles sobivad suhtluskanalid (nt ühingu suhtluskanalid, maaelu kajastavad ja kohalikud ajakirjandusväljaanded), sh kohandas valdkonna asjatundjatega konsulteerides oma kommunikatsioonistiili. Lisaks meediatöele, mis tõi büroosse eelkõige tehnilisemaid küsimusi, otsis Keskkonnaõiguse keskus sisulisemaid ja korduva iseloomuga lahendamist vajavaid probleeme ka asjatundjate võrgustiku kaudu. Projekti alguses prooviti selliseid juhtumeid otsida ka KeA kaudu, kuid see ei õnnestunud (v-o suur töökoormus, soovimatus jagada tundlikku teavet, vähene usk, et probleemide käsitlemine midagi vastu annab).

Looduskaitse nõuandlast sai projekti jooksul abi sadakond nõuküsjat. Pöördumised on üldjuhul siiski õiguslikud ja Natura-alade põhised. On ka paar erandit, mis puudutavad kas loodust (rähni hävitustöö ennetus) või looduskasutust (nt palve selgitada, mis on püsimeetsandus). Projekti ekspertide hinnangul

kujundas abipalvete sisu ka see, et igasuguse õigusabi järele on Eestis suur puudus – advokaatidele maksta pole kõigile jõukohane.

Osalejate tegevus

Projekti perioodilt on nõuandla lahendanud väga mitmekülgseid probleeme. On selgitatud kaitsekorralduskavade tähendust ja juhiseid, aidatud ametlike kirjade koostamisel, selgitatud tegutsemisplaanide (enamasti ehitamise, metsaraie) õiguspärasust looduskaitse vaatepunktist, selgitatud toetuste saamise võimalusi, nõustatud puhkudel, kus maaomanik on soovinud kaitstava ala piiranguid vähendada, maad vahetada või riigile müüa, antud nõu inimestele, kes soovivad loodust edendada (kaitsealasid laiendada, parandada veekogu seisundit, sekkuda rikkumise kahtluse korral, hoida ära mõne tegevuse negatiivseid mõjusid loodusele), pakutud tuge aruteludel ametnikega ja vastupidi – ametnike aruteludel kohalike inimestega, on antud nõu kogukonna omavahelistel läbirääkimistel (kui ei saada asju omavahel kokku lepitud), kontrollitud ametnike otsuste õiguspärasust (nt laiendada püsielupaiga piire), vahendatud looduskaitse ekspertiisi (nt inventuurid, olukorra vaatlused, soovitusel looma tõrjumiseks). Sh on aidatud kaasa pikalt kestnud juriidiliste pusade harutamisele (nt tuliseks läinud vastasseisud paisu hooldaja ja ametiasutuste vahel), nõustatud ametnikke nende õigustes omavalitsuse ülestes otsustes (tselluloositehas).

Vestelda saime nende nõusaajatega, kellega oli kokku lepitud nende isikuandmete säilitamises tagasiside küsimise otstarbel. Nõu saanud inimeste jaoks olid tähtsad kolm punkti:

- kuidas KÕK nendega suhtles ja kui kvaliteetne oli nende nõuanne
- kuidas see aitas neil oma otsuseid või tegevust kujundada
- kuidas olukord nende jaoks lahenes

Esimesega, ehk KÕKi töö kvaliteediga olid tagasisidet andnud inimesed väga rahul, seda tõstsid eriti esile need, kes ei oodanud KÕKilt imeravimit ja oskasid nende nõuande rolli konteksti panna. Suhtlus KÕKiga paistab eriti silma teiste asjaosalistega suhtlemise taustal – mitmed nõu saajad kohtasid KÕKi spetsialistid kedagi, kes tegelikult tahtis nende muresse süüvida. Näiteks kogemused ametnikega jätsid ametiisikutest sageli mulje kui üleolevatest inimestest, kes püüavad inimese muresid pisendada või olematuks muuta. KÕK ei andnud hinnanguid ja tundus huvi („oli suur õnn, et oli selline programm ja meil oli võimalik pöörduda, sest me poleks ise suutnud oma võimalusi selgeks teha“).

Nõuandla tegevus toetas pöördumat juhtudel, kui inimene oli valmis ise samme astuma, aga vajab abi nende seadmisel, näiteks siis, kui ta ei kujutanud ette, millest oma õiguste kaitsmisega alustada, milliseid õigusakte lugeda, kelle poole ja kuidas pöörduda (nt õiguskauged inimesed, kel oli vaja ootamatult ja kiiresti reageerida, kui neid teavitati maastiku muutmise plaanidest lähikonnas). Nõuandla aitas ka näiteks neid inimesi, kes pidid langetama otsuse, kas minna kohtusse ja võtta sellega suuri finantsriske.

Nõuandlast oli vähem kasu inimestel, kes pöördusid nõuandlasse juba väljakujunenud konfliktis, olles eelnevalt ära proovinud kõikvõimalikke õlekõrsi (pöördunud kõikvõimalike instantside poole, teinud endale selgeks seadused, koondanud mõttekaaslasi jne). Kui inimene teab hästi, mida vajab, siis ootab ta nõustajalt juba üsna selget lahendust (nt abi oma õiguste kaitsel kohtus, pügalat, millega

saab teise osapoole paika panna). KÕKi pöördudes oli neil väga palju tegevusi selja taga, mistõttu KÕK muutus lihtsalt üheks paljudest instantsidest, mis oma teekonnal läbi käidi.

Juhtumid, kus KÕKi abi paistis vähene, olid mastaapsed vastasseisud, kus olid tekkinud halvast algusest³ tingitud leerid kodanike ja ametnike vahel, sh mitu omavahel lõimunud konflikti, õiguslikult määratlemata olukorrad, mille lahendamiseks pole soovi või muud lahendust kui minna kohtusse. Sellistest olukorrajeldustest peegeldus, et menetluse alguses on jäetud dialoogivõimalused kasutamata ning hiljem ei ole enam kedagi, kes asjaosalisi kaevikutest välja aitaks (võib-olla ei peagi). Mõned anonümiseeritud ja mugandatud näited:

Pöördusin KÕKi poole, kuna teiste ametiasutuste (vald, ametid, õiguskantsler) poole pöördumistest polnud kasu. Ka KÕKi nõuannetest polnud kasu (seisukoht, et probleem ei ole otseselt õiguses, vaid valla tahtes teha otsuseid, mis kaaluvad kodanike erinevaid vajadusi). Veel aasta pärast seda hooples vald vastuseks, et seadus neid ei kohusta. Mina leidsin enda jaoks lahenduse ja kolisin oma elamisest minema.

Rahulik läbirääkimine sai mitu korda läbi proovitud, aga kuidagi ei saanud aru, miks on vajadus sellise otsuse järele nii suur. Oli suhtumine, et oleme tüütud kodanikud. Ametnikel oli asutuste vahel justkui omavaheline kokkulepe olemas, kuigi argumendid ei olnud üldse loogilised, kitsaskohtade ja ohtude esiletoomisele ei reageeritud üldse. Teise poole esindaja oli ka ministeeriumis kõrgel kohal, seljatagune oli olemas. Otsisime ise kohtulahendeid, ise ei ole ka õigusest kõige kaugemal. Õiguskulud on väga suured, see oleks meie esimene abivajadus.

Enamik nõuandla juhtumeid päädis tunni-paarise töömahuga, kuid mõnele asjale kulus kümneid päevi ilma, et juhtum lõpule oleks jõudnud. Mõned lood olid alanud enne projekti algust ja võivad liikuda veel kümme aastat edasi ilma, et projekti käigus antud nõu neid saaks suunata.

Mõju ja soovitus

Projekti lõpus lõpetas oma tegevuse ka looduskaitse nõuandla, seega püsivat vormi nõuandla ei omandanud. Looduskaitsele on tekkinud vabatahtlikke (teised, kitsama teemaga organisatsioonid), kes püüavad nõuandla lünka oma teemas täita. Nõuandla kogemus näitas kätte arvukaid vajakajäämisi looduskaitse kommunikatsioonis (vahetu suhtlus menetluste käigus vajab paremat korraldust, vaja on proaktiivse teabejagamise vorme, kaalutusotsused vajavad rohkem juristi tuge ja avalik kommunikatsioon tuleb vormistada arusaadavalt ja üheselt mõistetavalt), samuti selgus, et

³ Nt tuli otsustajale üllatusena, et inimesed on teist meelt, kuid nad ei olnud valmis enda seisukohtadest loobuma, eelkõige olid sündinud kohalike inimesteta, teistimõttelejate suhtes võeti halvustav hoiak, kodanikud pöördusid ametniku poole ebakohastel alustel vm

vajadus nõu järele ületab juriidiliste küsimuste piire (vt ka looduskaitse sihtrühmade kommunikatsioonivajaduste juhtumianalüüs). Praegune nõuandla kogemus näitas, et KÕK vajab juriidilist nõu andes ka kõikvõimalike loodusteaduslikke teadmisi valdavate, kuid teistes asutustes töötavate inimeste tarkust. Nt see, milliseid päikesepaneelide võib niidule paigaldada, eeldab küll natuke juriidilisi, aga ka väga palju loodusteadmisi. Edaspidi nõuandlat kavandades tuleks võrgustikutöö tegevusmudelisse sisse kavandada.

Nõuandla järele on küll reaalne vajadus, kuid kui mõelda rahastusvahendite efektiivsele kasutusele, on KÕKi spetsialisti arvates mõistlikum tasuta nõuandeid „kogu Eesti rahvale“ edaspidi mitte jagada, vaid anda pigem nõu asutustele, kes looduskaitsega tegelevad (KeA, omavalitsused, huvirühmade esindajad jne) ja koondada keskusesse nende probleemide lahendamiseks tekkivat teadmist. Vähendades vigaseid kaalutusotsuseid või menetluse võtteid on võimalik vähendada ka vastasseise, mille tagantjärele lahendamiseks ei ole KÕKil kui neutraalseks jääda soovival osalisel hoobi. Nõuandla fookus tavakodanikelt organisatsioonidele aitaks kaasa sellele, et olukorrad, mis sünnitavad kodanikes segadust, on ennetatavad. Konfliktide ennetamiseks on vaja, et looduskaitset kujundavad riigiasutused leiaks üles suhete ülesehitamiseks sobilikud tegevused, sest maaomanike toetus looduskaitsele ei sünni niisama. See peab kaasa tooma midagi, mida on neile vaja. Seda ideed on projekti avalikel kohtumistel rõhutatud algusest saadik, sellest ajast, kui valmis ELFi ülevaade maaomanike fookusgrupp-intervjuudest (tegevus A2). Tark-mees-taskus (KÕK) ja valvekoer (ELF) ei saa riigiasutustele siiski ette kirjutada, millised võiksid olla täpsed lahenduskaigud, kuid saavad pakkuda valmidust kaasa mõelda ja pidada sihtrühmadega dialoogi (nt ühise projekti käigus).

Nõuandlast välja nopitud juhtumid, millel on mitmetahulisem iseloom ja pikem ajalugu, on vormistatud ka juhtumisanalüüsidenäna (tegevus B2, KÕK), millest saavad lähtuda inimesed, kes sarnaseid olukordi lahendada peavad. Nõuandlasse pöördunud inimeste tagasiside näitab, et lihtsamate ja sagedasemate juhtumite näidislahendused võivad neid aidata olukordade lahendamisel (sh millal-mida-kuidas-teha stiilis õpetused).

2.5 B2 Juhtumite lahendamine

Tegevuse raamistus

Looduskaitse nõuandlasse esitatud ja Eesti Natura õigusvaidluste probleemidest sisukamate lahenduskäigud vormistati avalike dokumentidena (otsuste analüüsi ja ettepanekute kogumid). Juhtumite lahendamise kohta vt nõuandla punkti (B1) alt, siin kirjeldame juhtumianalüüside kui avalike tekstide tulemusi. Suurem osa lahenduskäikudest (kaheksa) puudutas õiguslikke vaidlusi looduskaitse üle, neli juhtumit looduskaitse kommunikatsiooni (üks kirjeldas ära looduskaitse kommunikatsiooni kitsaskohad disainmõtlemise võimaluste abil, kolm pakkusid välja praktilised stiilinäited, kuidas sihtrühmadele sageli esitatavate küsimuste kohta teavet jagada).

Projekti algne plaan oli aidata lahendada õiguslikke juhtumeid, mis on tähtsad KeAle. Paraku tundlikke õiguslikke juhtumeid sealt projekti partneritele välja ei antud. Samas oli ka kohtutest keeruline Natura alade juhtumite kohta teavet saada (siin saadi ootamatult abi kohtunike siseringist). KÕKil oli võimalik pakkuda oma lahendusi, kuid nende edasine käekäik sõltus paljudest teguritest (nt mittenõustatava asjaosalise sammud, konflikti eskaleerumise aste enne nõuandlasse jõudmist, ametiasutuse arvamus KÕKi seisukoha kohta jne). Kui selgus, et asjad, mida saab nõustamisega nõ ära lahendada, moodustavad kogumahust väikese osa, tuli juhtumite lahendamisele vaadata otsa värske pilguga. Selgus, et kuigi looduskaitstes kipuvad probleemid korduma (küll mõningate erisustega), pole nende põhilised õiguslikud lähtekohad terviklikult kokku koondatud. Seega – kui keegi sooviks olemasolevatest võtmetähtsusega juhtumitest järeldusi teha, tuleks tal läbi töötada arvukaid kohtudokumente ja meediakajastusi. Nii otsustati keskenduda juhtumianalüüsides mitte sellele, mida KÕK juhtumi heaks tegi või kuidas tuleks Eesti suuri õigusvaidlusi lahendada, vaid juhtumile kui tervikule ja sellest teabe otsijale ülevaate andmisele. Õiguslike juhtumite valik on mitmekesine, käsitletud küsimustel pole kattuvusi. Valitud teemad on sellised, mille vastu on suur avalik huvi (Rail Baltic), mille vastu tuntakse palju huvi (ehitamine) või mis puudutavaid arvukaid sihtrühmi (paisutamine). Ülevaated juhtumitest on koostatud neutraalselt ja nii, et need on ühtviisi hästi arusaadavad inimestele, kes juhtumist midagi ei tea kui ka suurte juriidiliste eelteadmistega inimestele. Juhtumianalüüsides teavitati sihtrühmi juristidele harjumuslikes kanalites, organisatsiooni uudiskirjas ja sotsiaalmeedias. Ehitamise võimalusi looduskaitsealale (suvila juhtum) on üldisemalt harutatud ka meedias. Lahti on selgitatud kohased õigusmõisted, juhtumi taust, osapoolte tegevus, kohtuotsused, KÕKi panus juhtumisse jne. Lisatud on kaardimaterjal.

Kommunikatsioonijuhtumite sihtrühmad on KeA ja KeMi ametnikud.

Sihtrühmad ja nende tegevus

Lähtume sihtrühma tegevuste mõtestamisest osalusvaatlusest, sotsioloogilise uurimistöö kogemusest ja vestlustest projekti spetsialistidega. Õiguslike juhtumite sihtrühm on omavalitsuste, KeA jm asutuste juristid, juuratudengid ja õpilasuurimuste tegijad, maaomanikud, looduse kaitsest huvitatud inimesed, analüütikud, kelle ülesanne on selgitada, kuidas sarnaseid juhtumeid on lahendatud varem või mujal jne. Selliseid juhtumianalüüse kasutatakse otsuseid tehes, kui on vaja üksikasju või fakte üle kontrollida, välistada mitteteadmistest tingitud vigu. Peamine meetod sellise materjalini jõuda on guugeldada (võimalike guugeldajate küsitlust me teha ei saanud). Natura alade järgi otsides jõuab otsija esimeste otsingutulemuste seas KÕKi kodulehel olevate juhtumiteni, vajadusel saab nende sisu

tõlkida internetisõnastike abil (tüüpiline tegevus nt analüütikule enne kui ta teise riigi spetsialistilt täpsustusi küsima asub).

Seda, et sellised juhtumikirjeldused on vajalikud (KÕKi spetsialisti sõnul on infopõud), näitavad väikesed tähelepanekud: sarnases olukorras inimesed elavad kaasa teise kohtukaasusele, hoiavad selle arengutel silma peal ja vahetavad teavet, sh (sotsiaal)meedias (nt on viited paisude-veskite vastasseisule KeAga nähtavad nende teabevahetuse võrgustikus, eriti hästi Rail Balticu näitel), nende arutelude allikate sekka satuvad ka KÕKi uudiskirjad, spetsialistide listides algab järjekordse kohtu-vm õigusliku otsuse selgudes segaduse selgitamist nõudev kirjade ping-pong, projekti lõpukonverentsil käsitletud Natura õigusjuhtumite vastu oli suur huvi.

Kommunikatsioonijuhtumite vastu sellist huvi kindlasti ei ole. Neid saab kasutada ametnikega looduskaitse kommunikatsiooni küsimuste arutamisel näitlikustamiseks (nt poollooduslike koosluste kommunikatsiooni kavandades, Loodusrikka Eesti projekti raames). Projekti lõpuhetkel neil juhtumel järelmeid ette näidata ei ole ja kui projekti partnerid midagi selle heaks pärast projekti lõppu ei tee, siis neid ka ei teki.

Mõju ja soovitus

Kuigi KÕKi hinnangul on juhtumite neutraalseid, terviklikke ja selgitavaid õigusanalüüse väheste õigusteadmistega looduskaitse asjaosalistele väga vaja, on keeruline määratleda nende kaugeleulatuvat mõju, sest see on laadilt juhuslik, sõltudes nende lugejast ja sellest, millise heureka-efekti see parasjagu tekitab või lünga täidab. Pigem tekib püsiv mõju siis, kui selle tegevusega jätkata. Praegu saab öelda, et juhtumite mõju väljendub nende kasutamises. Järgmiste projektide juures tuleb KÕKi hinnangul selliste juhtumikirjelduste loomet teadlikumalt siduda reaaleluliste sündmuste ja avalikkuse ootusega. Selleks tasub juhtumite tegemine siduda organisatsiooni uudiskirjaga, millel on oma väljakujunenud auditoorium ja mis tuleb infootsingute käigus hästi välja. Seehulgas saab juhtumeid esitada inglise keeles, et aidata teiste riikide õigusanalüüsijaid.

2.6 B3 Käsiraamat

Tegevuse raamistus ja sihtrühmad

Käsiraamatu kontseptsiooni üle on projekti meeskond pidanud nõu mitmel puhul ja otsinud sellele nii sihtrühma kui sobivat formaati, mis leiaks ka kasutust ja oleks vajalik. Sotsiaalse muutuse disainerid ei soovita üldjuhul tegevusi klassikalises kombinatsioonis „käsiraamat + koolitus“, sest teiste inimeste loodud „valmislahendusi“ on täiskasvanud inimesel keeruline vahetult üle võtta⁴. Pigem omandavad täiskasvanud inimesed teadmisi kildhaaval enda püstitatud probleeme lahendades.

Seetõttu on loomulik, et projektitaotlusesse kirja pandud kontseptsioonist⁵ KÕK loobus – käsiraamatu vormis kirjutades oleks „tulnud võtta kõige targema roll ja hakata tööde kuulutama, see roll on aga kohtutel“ (KÕKi spetsialist). Peamise sihtrühmana määratleti halduskohtunikud (kel on õigusvaidlustes suur roll), nende kõrval keskkonnaotsuste tegijad, kellel pole juriidilist haridust või juristid (sh advokaadid), kel pole Natura väljaõpet. Lisaks uurimistööde tegijad, kes vajavad sisukaid ülevaateid. Käsiraamatu ülesanne on toetada kõigepealt halduskohtunikke, et parandada nende otsuste argumentatsiooni kvaliteeti, tutvustades riigikohtu praktikat Natura küsimustes. KÕKi tehtud käsiraamat ei ole esimene, juhiseid on palju ja „lademetes“. KÕKi käsiraamatu eelis teiste ees on, et see on holistlik ja kirjeldab neutraalselt Eesti otsuste kogemust. KÕKi seisukohti on toodud sisse vähe ja hästi eristatult. Käsiraamatut kirjutades selgus, et osadele küsimustele ei oska ka praktikud vastata, mistõttu tuli ka uusi teadmisi luua (näiteks mis on üksikobjekt Natura tähenduses).

Sihtrühm ja nende tegevus

Käsiraamat valmis projekti lõpus, nii et seda, kuivõrd ja milleks on seda kasutatud, ei saa otseselt hinnata. Samas on selle kasutusotstarve sarnane teistele analüütilistele dokumentidele, mida on põhjust töö käigus või ebaselgetes olukordades sirvida ja üle vaadata. Vastavust juristide ootustele testis KÕK juba ise tekstiloomel lõpufaasis, selleks telliti ka asjatundjatelt retsensioone. Seetõttu võib siiski kindlalt öelda, et dokument võetakse kasutusse, sest see vastab kasutaja vajadustele. Vajadus kokkuvõtva käsitluse järele on olemas ka seetõttu, et keskkonnaõiguse ja eriti Natura küsimuste õiguslik käsitlemine on Eesti õigushariduses väga väike. Dokument on ladusalt ja selgelt kirjutatud, sobides ka mittespetsialistidele (nt koolitöö tegijatele). Käsiraamatut levitati asjaarmastajate kanalites (konverents, koduleht, uudiskiri), mis andis valdkonna spetsialistidele teada, et dokument on olemas, kuid üldjuhul leitakse sellised abimaterjalid guugeldades. Google-otsingus on KÕK hästi nähtav.

⁴ Konsultatsioon sotsiaalse innovatsiooni ekspert Rasmus Pedanikuga.

⁵ Plaanis oli üldosa ja viis teemapõhist osa. Neist ära tehtud üldosa pikkus on 100 lk ringis, seda on käsiraamatu kasutajale juba iseenesest natuke liiga palju. Selle vea parandab hea struktuur, mis aitab otsitava üles leida. Teemapõhised osad oleksid eeldanud teadustöö ettevõtmist, sest küpset tööde, mida Natura-käsiraamatuks vormistada, pole näiteks veel metsanduse, planeerimise jm kohta olemas – need teemad on täis vaidluskohti ja veel praktikas sisustamata õiguslikke põhimõtteid.

Mõju ja soovitus

Käsiraamatu efekt jääb meie mõju hindamise raamistikus tüüpiliselt tulemuste tasemele, aidates sooritada juba eksisteerivaid tegevusi kvaliteetsema tulemusega. Ainult käsiraamatust tõukuv mõju (uus nähtus või tegevus) on juhuslikku ja vähe etteennustatavat laadi, nt võib tudeng, kes teeb uurimistööd, valida looduskaitse küsimuse uurimistöö teemaks just seetõttu, et on olemas materjal, mis aitab neist küsimustest hästi aru saada. Või saab mõni dokumendi lugeja kaasustest ainst teistmoodi otsuse tegemiseks, mis muudab asjade senist käiku.

Koos teiste projekti tegevustega on kindlasti kasvanud KÕKi nähtavus Natura asjade eksperdina. Samas on vaja leida võti selleks, et saavutada neutraalne eksperdiroll keskkonnaasutuste partnerina ja aidata neil analüüsida lauale tulevaid probleeme. Projekti vorm selleks ei sobi, sest kuigi probleemid võivad laual olla projekti kirjutamise faasis, võib poliitiline tahe nendega lahendamiseks tekkida alles 10 aasta pärast. Ka muutuvad projekti taotluse faasis tehtud kokkulepped ajas (paratamatult tuleb avalikus halduses lähtuda paljudest teguritest korraga ja ka plaane muuta).

Toetudes KÕKi spetsialisti kui valdkonna asjatundja eneserefleksioonile, tuleks edaspidi leida võimalusi selleks, et tegeleda rohkem õigusprobleemidega (nt olukordi, kui õiguses ette kirjutatud ei saa praktikas ellu viia või kui praktilise ülesande lahendamiseks puudub õiguslik pide)⁶. Selliste probleemide lahendamiseks on vaja teha koostööd ka ülikooliga. Nii saaks õigussoovitused toetada põhjalikumale analüüsile, mis võib julgustada ametkondi otsuseid langetades lähtuma parematest tõlgendustest.

⁶ Näiteid vestlusest spetsialistiga: Natura alale avalduvat mõju tuleks hinnata mistahes dokumendi puhul, mis näitab, et Naturale võib olla oluline mõju. On ebaselge, mis need dokumendid on ja kestva metsakonflikti valguses see, kas selline dokument võib olla ka raieteatis. Samuti pole selge, mis võiks olla ülekaalukas avalik huvi, mille põhjal teha Natura-erandeid.

2.7 B4 Kommunikatsioonikoolitused

Ennetamaks konflikte looduskaitse sihtrühmade ja ametnike vahel, kavandati projekti mitmeid koolitusi. Keskkonnaametnike koolitusvajaduste väljaselgitamiseks küsitlesid ELFi töötajad ametnikke. Koos KeAga kavandasid nad viis koolituspäeva, tulles üksikasjalikelt suhtlusoskuste teemadelt tasapisi olukordadesse, kus neid vaja läheb (1.-2. suhtlemispsühholoogia, 3. läbirääkimine, 4. meediasuhtlus, 5. rahvusvahelised kogemused looduskaitse suhtluse korraldamises konfliktide leevendamisel). Koolitusel osales 15 (peamiselt keskastme) ametnikku, kõigil koolituspäevadel samad inimesed (üks kukkus välja, puudumise korral tehti ajutisi asendusi). Et osalemise määr oli väga kõrge ja suur osa neist oli ka varem mitmesuguseid koolitusi läbinud, võib öelda, et osalejad olid motiveeritud ja koolitusega väga rahul. Seda järelust toetas ka osalusvaatlus viimasel koolitusel. Koolituse õppetunnid koguti kokku viimasel koolituspäeval tagasisivaatava rühmaülesande abil.

Osaliste tegevus

Koolituse olulisemad mõjud väljendusid uutes teadmistes. Kahtlemata teadsid koolitajad ka varem asju, millest koolitusel räägiti, kuid praktilise ühistreeningu käigus saadi paremini aru, mis on isiklike oskuste tase ja mis on asutuse vajadused laiemalt (sh koolitusel saadud oskuste edasiandmine). Uued oskused arenevad ka praktilise treeningu käigus välja üsna harva, sest igapäevaelu vajadused ja nõudmised kipuvad koolitusel värskeid võtteid omandanuid ikka nõ vanasse sängi tagasi puksima. Aga ka teadmised ja üldine mõttevahetus võivad osutada olulisteks tulemusteks, kui selle tõttu võetakse ette tegevusi, mis iseenesest täiendavaid oskusi ei vaja. Nt otsus tellida väljaõpet, muuta töökorraldust või asjade tegemise viise ka siis, kui edasiliikumiseks vajalikke oskusi veel pole. Selliseid uute tegevuste väljahargnemisi või loomingulisi ideid, mille elluviimist kaalutakse, saab tehtud koolitustega seostada mitmeid.

Olulisemad teadmised või arusaamad, mida koolitunud välja töid, olid arusaam aktiivse kuulamise vajadusest ja huvirühma põhisest tegevuse planeerimise kasulikkusest.

Aktiivse kuulamise olulisusest saadi koolituse treeningute käigus palju paremini aru. Sellel teemal on küll koolitatud asutuse juhte, kes saavad selle vajadusest aru ja oskavad ka kasutada, kuid neil ei ole endal oskusi neid teadmisi ja oskusi edasi anda, et see tarkus KeAs laiemalt leviks. Osalejad leidsid, et ka reaspetsialistid vajavad sellist väljaõpet (eriti maavarade kasutuse menetlejad ja kaitse planeerijad, suurusjärgus 200 inimest). Samas leiti, et ka oskuslik töötaja põrkub paljude barjääridega, mille tõttu ta ei saaks seda oskust praktikas rakendada. Näiteks ei ole neil selleks piisavalt aega või peavad nad tegelema teiste asjadega. Kohapeal mõeldi välja ka väikeseid nippe, mille abil tuletada meelde aktiivse kuulamise vajadusi ja võtteid, nt võiks katta telefoni meespeaga, et juba toru haarates taipaks inimene end õigel lainele lülitada. Samuti mõeldi mentorsüsteemile, mis aitaks uusi kolleege uutele rööbastele juhtida (sellesse, et nõ vana koera saaks täiesti ümber õpetada, suhtuti skeptiliselt). Samuti mõeldi lahendusele, et valdkonna professionaal tuleb tööpraktikat jälgima ja käigult nõustama, et uus praktika kinnistuks. Leiti, et õppida sobib katse-eksituse meetodil, teooria saab selle juurde koolituse käigus. Leiti, et ka KeA pressiesindaja peaks läbima konflikti juhtimise ja kuulamise koolituse, sest praegu ei pööra ta piisavalt tähelepanu rünnakute pareerimisele. Arutati, aga konkreetse järelduseni ei vormunud mõte muuta menetluskoosolekute formaati (panna inimesed ise kõnelema, tutvuma, mitte vastupidi) ja muuta menetluste tagasiside kogumise viise (nt tänaval).

Huvirühmade kaardistamise ja huvirühma põhise tegutsemisega pole KeA ametnikud varem tegelema, sest neil pole selleks vahendeid ega aega. Osalejad leidsid, et nad leiutavad iga juhtumi puhul lahendusi põlve otsas, sest planeerimiseks pole töökorralduses kohta ette nähtud. Neil pole ka väga teadmisi, kuidas seda teha. Teadmiste ja oskuste arendamiseks sooviti proovida läbi kaitsekorralduskava tegemine mõne reaalse juhtumi varal (kaardistamine, intervjuud, arutelude modereerimine). Leiti, et seejärel tuleks mõelda läbi oma spetsialistide koolitamise ja treenimise vajadused. Sellisesse protsessi sooviti kaasata ka neutraalseid osalisi (sest KeAt ei peeta kunagi neutraalseks osaliseks, aga seda pole ka kohalikud kogukonnaliidrid), näiteks doktorande, tudengeid. Nemad saaksid välitöid teha, kuulata, läbi rääkida ja oleksid piisavalt usaldusväärsed. Samuti tuleks kaasata meeskonda lepitajaid, moderaatorid võiks spetsiaalselt välja õpetada. Üks koolitaja leidis, et ta visandas koolituse käigus juba oma rahvuspargi tarbeks sihtrühmade kaardistuse valmis. Sõnastati ka see, et läbi tuleks mõelda, milliste kaardistatud rühmadega tasub üldse strateegiliselt tegeleda, sest näiteks igapäevane kirjasaatja ei pruugi mõjutada olulisi protsesse. Samuti leiti, et ühe organisatsiooniga, millega KeA on sageli konkureerinud, saaks alustada nõuotsast, võttes teadmiseks huvirühmade kaardistamisel kogutud õppetunde.

Koolituse oluline tulemus oskuste ja tegutsemiskeskonna plaanis oli see, et KeA meeskond õppis Eestimaa looduse fondiga koostööd tegema ja vastupidi. Vähenesid kahe asutuse eelarvamused üksteise suhtes. Kui esimesel kohtumisel üksteist veel võõristati, siis koolituse lõpuks oli moodustunud üsna lõimunud koolitusmeeskond.

ELFi tagasiside aluseks võttes kallutas koolitusel osalemine KeAt ette võtma tegevusi, millele nad varem ei olnud mõelnud või mille kasuks nad otsustasid just koolitusel saadud mõtete tõttu. Näiteks otsustas KeA prooviks Võhandu maastikukaitsealal vabatahtlikult elanikke kaasata ja teha poollooduslike koosluste kaitse kommunikatsiooniplaani. ELF otsustas koolitusel tekkinud idee tõttu teha talgud ja perepäevad NaturallyEst-LIFE projekti raames Võhandu ääres, kus kohalike elanike suhe looduskaitsetega on keeruliseks muutunud.

Projekti käigus tekkis ka planeerimata ja looduskaitse-väline sotsiaal-majanduslik mõju. Eesti Ekspressil tekkis ELFi töötaja koolitussoovi peale uus koolitustüüp – oma ruumides koolitamine. Varem ei olnud nad seda teinud.

Mõju ja soovitus

Seda, mis on koolituste mõju töötajale ja organisatsioonile, on palju uuritud ja siin on raske üllatusi pakkuda. 21. sajandil ilmunud ingliskeelsete artiklite põhjal, mis koolituste mõju kohta on ilmunud, väidavad Adamu, Mohammed ja Gana⁷, et „töötajad, kes on osalenud koolitustel, on oma ülesandeid täites tavaliselt oskuslikumad, kompetentsemad ja vilunumad kui need töötajad, kes koolitustel ei käi. Koolitused ja arenguprogrammid ei aita kaasa üksnes töötaja, vaid ka töökoha parematele tulemustele.“ Samas ütlevad nad ka, et „**pidev õppimise protsess** on see, mis loob töötajatele soodsa

⁷ Adamu, M. N., Mohammed, D. and J. Gana (2022) The impact of training and development on employee productivity in the 21st century. *African Journal of Management and Business Research*, 3, 5, 41-58.

keskkonna omandamiseks mitmesuguseid teadmisi ja oskusi (isiklike, tehnilisi and ametialaseid) ning toetab neid **rajal, mis aitab astuda samme** asutuse missiooni, visiooni ja eesmärkide suunas". Nad rõhutavad sisuliselt, et paremate eesmärkide poole liikumiseks tuleb õppida organisatsioonina (mitte töötajana) otsima selleks paremaid viise (mitte omandama koolitaja tarkusi). Toetudes Adamu jt järeldustele, sellele, kuidas tajuvad KeA tegevust nõuandlasse pöördunud inimesed ja ka kogemusele, mis saadi katsest kaasata kohalikke inimesi ühe maastikukaitseala kaitsekorra kujundamisse, võib öelda, et asutuse tasemel paremate enesekehtestamise ja konfliktide lahendamise oskuste omandamiseks on vaja asutusesisest süsteemi, mis võimaldab klientide ja kogukondadega suhtlemist käsitleda mitte üksiku ametniku, vaid meeskonnatöö ülesandena ja vajalikke oskuseid pidevalt harjutada. Sellist muutust ei saa projekti partnerid otseselt esile kutsuda.

2.8 B5 Vabaõhuüritused

Tegevuste raamistus ja sihtrühmad

Projekti alguses alustas projekti partner Looduse Omnibuss (MTÜ Looduskiri) vabaõhuürituste korraldamisega, jätkates meelelahutuslikke ja harivaid väljasõite loodusesse samal moel nagu varemgi (va paar erandit, mille juhtumisele aitas kaasa Eestimaa looduse fondi meeskond – nurmenukukampaaniaga lõimitud väljasõit ja väljasõit, millega ühendati Alam-Pedja puisniidu talgu). Partner jäi hätta ka projekti juhtimise formaalsete tegevustega. Katseprojekti eesmärk on aga proovida uusi tegevusi, uusi formaate. Seni oli looduse omnibuss viinud loodusesse põhiliselt tallinlasi, kuid need üritused kaasasid liiga palju sama sihtrühma ja liiga vähe kohalikke kogukondi. Et Looduse Omnibuss ei soovinud praktikas katsetada uusi võtteid, võttis Eestimaa looduse fond ürituste korraldamise partnerilt üle.

Osalejate tegevus

Ürituste pikaajaliselt püsivate mõjude hindamiseks ei hakanud me ise inimesi küsitlema, sest need on varem teaduslikult ära hinnatud ja tagasisideküsitlustele vastajate seas on märgata kasvavat väsimust. Teaduslikud järeldused on, et hästi korraldatud üritused toovad kaasa **positiivseid sotsiaalseid mõjusid** (piletimüügi või teenuste müügi korral ka majanduslikke mõjusid, keskkonnakasutuse puhul keskkonnamõjusid, poliitiliste ürituste korral poliitilisi mõjusid)⁸:

- kogukonna- ja suhtlusvõrgustike arengu
- sotsiaalse sidususe suurenemise kogukonnas või perekonnas
- kollektiivsete ressursside parema kättesaadavuse kogukonnale (nt võimalus küsida abi, lahendada probleeme)
- organiseerimisoskused, kui kogukond lööb kaasa ürituse korralduses
- abstraktsete positiivsete tunnete kogemused (kohatunnetus, kogukonna vaimsus)

Ürituste kvaliteedis ei ole vaatluskogemuste põhjal põhjust kahelda, kuigi nende komplekti sattus ka ebaõnnestumisi (oodatud sihtrühm ei tulnud Muhu saarel kohale). Tähtsam on pöörata tähelepanu sellele, milliseid rühmi ja eesmärke nende üritustega taotleti. Projekti keskel sekkus tegevustesse ka korona, nii et ürituste korraldamisele spetsialiseerunud organisatsioonilt ülesanded üle võtnud huvikaitseorganisatsioon sattus veelgi sügavamale ebamugavustsooni – kuid sai osavõtunumbreid arvestades katsetega väga hästi hakkama.

Looduse omnibussi korraldatud väljasõitude kogemus oli, et see, kui linnainimesed tulevad meelelahutusürituse vormis kogukonnale külla „nende loodust“ vaatama, jääb kohalikele elanikele loodusväärtuste kaitsmise vajadusest soodne mulje. ELF soovis üritustega minna kaugemale sellest, inimesed oskavad looduse iseväärtust tähtsaks pidada või selle üle rõõmu tunda. Projekti

⁸ O'Mahony, S. (2017) The importance of the social impacts of events. *Cuckoo Events* veebikülj, <https://www.cuckoo.ie/blog/event-related/social-impact-events.html>, 13. aprill.

eelanalüüsid näitasid, et tuleb otsida viise, kuidas looduskaitset siduda kogukonna sotsiaalsete ja majanduslike vajadustega.

Vabaõhuürituste katsetuste tulemuste uudne külg peitub eelkõige selles, milliseid inimrühmi on võimalik nende abil kaasata formaadi varieerimisega. Ühele inimesele sobib üks, teisele teine. Näiteks kaasas e-koolitund viroloogiast projekti koolilapsed. Mitu vabaõhuüritust seoti spordihuviga – ringi liiguti nii jalgsi, jalgratastel, suuskadel kui räätsadel. Meelelahutuslikkust katsetati mälumängu vormis. Kogukondi kasvatati päris mitmel moel – pereürituste vormis, looduskaitsealade kogukonnamatkadena, aga ka kodanikuteaduse kampaanias osalenute meie-tunde suurendamiseks. Kogukonnaüritusi ei kasutatud lihtsalt looduse tutvustamiseks (selles mõju hindamise raamistikus praktiliselt kinnipüüdmatu mõju), vaid ka selleks, et algetada arutelusid lahenduste üle (näiteks korraldati kokkusaamine spetsialistidega ja toetati kogukonna omavahelist arutelu looduskaitse ja kultuuriväärtuste hea käekäigu üle). Samamoodi panustas projekti mõju suurendamisse see, et mõned üritused ei olnud lõppsihtrühmadele, vaid asutustele, mille töötajad korraldavad loodusüritusi ka ise edaspidi (loodusturismi kriis koroonaperioodil, giidide õppekäik Natura-alale).

JOONIS 1. Linnaloodusega tutvumise üritus (Hedvig Liblikas)

Mõju ja soovitused

Selleks, et ühekordsetel vabaõhuüritustel oleks pikaajaline mõju, peavad nad kokku kõlama olemasolevate kogukondlike suhetega – põhjused omavahel suhelda või läbi käia peaksid olemas olema (ühekordne kohtumine ei suuda üldjuhul neid põhjuseid luua). ELFil endal pole ilmselt mõtet jätkata ürituste korraldajana, kuid kaaluda tasub, kas mitte pakkuda juba tegutsevatele ürituste korraldajatele ürituste looduskaitse-spetsiifilisi komponente (nt talgud, vt juhtumianalüüs lk 13).

2.9 B6 Looduskaitsealade töötajate õppereisid

Tegevuste raamistus ja sihtrühmad

Eestimaa looduse fond korraldas viis õppereisi (ühe virtuaalselt), et vahetada kogemusi küsimustes, mis olid Natura-alade vallas päevakorral või eelneval perioodil vastuolusid põhjustanud. Nendeks olid rannaniitude hooldamise õppepäev Saaremaal, puisniitude hooldamise õppepäev Lääne-Eestis, metsaretked Haanjasse ja Lahemaale, virtuaalne õppepäev vanade kaartide kasutusvõimaluste kohta. Õppepäevad ei ole iseenesest midagi uudset, kuid projekt andis võimaluse teha õppepäevi organisatsioonide üleselt – vaade oli probleemikeskne. Õppereisid toimusid vabas õhus, osalejad liikusid vabalt ringi. Õppereiside korraldus toetas mitmekülgset õppimist – kohale oli kutsutud inimesed, kes esindasid isesuguseid distsipliine ja asutusi (nt riigikontroll, maahooldajad ja -omanikud, ülikoolide spetsialistid, õpetajad, keskkonna- ja maaeluministeeriumi, keskkonnaameti ja omavalitsuste ametnikud, kodanikuühenduste esindajad jt). Seega oli võimalik arutatavaid küsimusi mõtestada mitme kandi pealt ja tutvuda sellega, kuidas näeb vaidlusalust küsimust teine osapool. ELF seadis õppepäevadele ülesande vahetada kogemusi kolmel probleemteemal: looduskaitse korraldus, praktiline töö loodusväärtuste edendamisel ja elurikkuse kohta teadmiste omandamine⁹.

Õppereiside osalusvaatlus näitas, et inimesed, kes muidu suhtlevad omavahel vastandlikes rollides ja ei saa teisele poolele oma tegevuse kitsaskohti avameelselt kätte näidata (nt asutusesisesed või asutustevahelised möödarääkimised, võimuhierarhiad, probleemide lahendamist takistavad protseduurilised vajakajäämised), leidsid vabas vormis vesteldes võimalusi neid asjaolusid välja tuua. Mured, mida ametlikes suhtlusvormides (nt hankemenetlused) ei saa arutada, oli võimalik selgeks rääkida (hankereeglid, tööde kvaliteet ja tasuvus, erimeelsused praktikute ja ministeeriumi vahel jne, toetusmeetmete negatiivsed kõrvalmõjud). Õppereiside õhkkond (vaba atmosfäär, vahetu suhtlus, inimeste vaba ja võrdne asetus ruumis) toetas seda, et pingelisi küsimusi oli võimalik arutada optimistlikku meeleolu säilitades. Korraldusest õppisid osalejad kahtlemata ka seda, et hea helisüsteem (personaalsed klapid) on õnnestunud vabaõhuõppepäeva võti – sellist teenust tellitakse õppepäevade eeskujul kindlasti palju.

Kogemustevahetusele oli loodus sobiv kontekst – näiteks võis näha maastikuhooldajate argist tegevust, koduõue, masinaid töötamas jne. Palju räägiti praktiliste lahenduste üksikasjadest, nt kuidas sobivad masinad ja maastikud kokku, kuidas kooslust taastades välja tulnud kive pole võimalik kuhugi üle anda, pehme talvega tehtud taastamistöde järel tekkiv kohalikke ärritav kolemaastik, tingimused, mis toetaks kohalike väiketalunike panust maastike hooldamisse jms.

Osalejate tegevus

Õppereise külastanud omandasid reise käigus uusi teadmisi, mida andis ka edaspidises töös kasutada (väljundite tase). Otseselt uusi tegutsemise praktikaid või töökorralduse muudatusi ei pruugi õppereisid esile kutsuda (tulemuste tase mõjude hindamisel).

⁹ *Piloting Study Tours as Communication Means in Natura 2000 Areas: Report and Policy Recommendations* (2020) Estonian Fund for Nature.

Õppereisidel käinud kirjeldasid nende järelmeid nii:

- sai kogemuse, et õppereisi teema, näiteks niitude hooldus, on tähtis mitte ainult osalejale, vaid teistele inimestele, ühiskonnale
- sai praktilisi nippe, kuidas midagi paremini või paremate tulemustega teha
- arendas silmaringi, näiteks õpetas mõistma, et loodus on mitmekesine ja need lahendused, mis sobivad ühes Eestimaa otsas, vajavad teises otsas vahel teistsuguseid võtteid
- õpetas seda, kuidas selliseid üritusi korraldada

Kahtlemata võib õppereiside korraldusele omistada ürituste korraldamise üldisemaid mõjusid nagu isiklike suhete arendamine asutuste vahel, kasulike tutvuste leidmist, paremat üksteisemõistmist (see ei tähenda vaidlusküsimustes ühele meelele jõudmist).

Kui enamik õppepäeva mõjusid toetas lihtsalt juba looduskaitse heaks tehtavate tegevuste või suhete kvaliteedi hoidmist või parandamist, siis üritustel toimus tegelikult ka arutelusid, mis töid kaasa uusi tegevusi. Kahjuks ei olnud võimalik vaatluse käigus kõiki selliseid arutelusid pealt kuulata, kuid üks näide oli vestlus ministri, tema kõrgemate ametnike ja loodusteadlase vahel. Teadlane tõstis ministriga rääkides esile poollooduslike koosluste käekäiku edendava projektitaotluse, mis ministeeriumi heakskiitu oodates koridoridesse toppama jäi. Vestlus aitas taotluse kalevi alt välja võtta ja uude taotlusvooru esitada (projekt sai ka rahastuse). Ehk siis õppepäevad, kuhu on kokku tulnud sama probleemiga tegelevad eri asutustes tegutsevad spetsialistid, sobivad ka selleks, et anda kiirem spurt lahenduskäikudele, mille puhul on lihtne kollektiivselt kahtlema-kõhkleva jääda.

Virtuaalne õppepäev vanade kaartide kasutamisest. Seda, mida osalejad kaartide seminarilt kogutud teadmistega peale hakkasid, kirjeldasid nad juba seminarile eel kirja pandud ootustes. Osalejate soov olid õppida kaartide kasutamise praktilisi oskuseid (kaartide otsimine, tingmärgid, keele ja kirja pildi muutuseid kaardiandmetes), õppida tõlgendama sama kandi eri ajastute kaartide koordinaate (nt kuidas kanda ühele kaardile mitu ajaloolist kihti), kaardil kõlvikuid eristama, looduses aja jooksul toimunud/tehtud muutuseid jälitama, väärtuslikke (looduslikke, kultuurilisi, ajaloolisi) maastikuelemente üles otsima. Oli ka avastuslikke ootuseid, näiteks nimetati soovi avastada kodukoha kohta üllatuslikke fakte või kaartide ootamatuid kasulikke kasutusotstarbeid. Mõned ootused ületasid seminari võimalusi, näiteks soovisid inimesed seostada kaarte vanade legendidega (kunagi eksisteerinud inimesed, ehitised, loodusobjektid) ja määratleda kaartidel keskaegseid piire. Seda, et siiski võrdlemisi ühepoolsele teabe jagamisele pühendatud üritus võiks tuua kaasa ka tulemusi (st seminaril osalejad teevad midagi omandatud teadmistega ka pärast seminari), näitas väga suur osalejate arv – nõudlus terve tööpäeva „rõõviva“ ürituse järele oli väga suur, järelikult oli ka vajadus neid teadmisi kasutada.

Seminari järel kogutud tagasiside näitas, et kuigi paljud olid juba iseseisvalt püüdnud vanade kaartidega toimetada, aitas seminar ikkagi head ajalooteadmiste ammutamise allikad üles leida. Kaarte oli seminari järel jõutud kasutada kodukoha ajaloo ja looduspärandi tundmaõppimiseks või kirjapanemiseks teatmetrükiste tarbeks, hobiarheoloogiaga tegelemiseks, aga ka professionaalseks tegevuseks (tööülesanne on aidata inimesi kaardiandmete kasutamisel). Suur osa oli jaganud saadud kogemusi teiste inimestega. Kaartide kasutajad leidsid, et seminaril juhatatud moel on teabe otsimine siiski võrdlemisi keeruline, rohkem kui pooled tagasiside andjad väljendasid ühel või teisel moel seda, et eri otstarbega kaarte peaks saama vaadata ühest kohast. Mõned näited:

Kaartidel võiks olla lihtsamalt tuvastatavad kaitstavate objektide varasemad piirid või asukohad ning pärimuskohad, tali- ja muinasteed, maa- ja meremärgid jms.

Praegu on info laiali eri platvormidel.

Kaardimaterjal ja kultuurilugu on erinevatel portaalidel. Õige info leidmine oleneb inimese info otsingu oskusest.

Eelmisel aastal selgus, et kaardimaterjali ei oska oma töös korrektselt kasutada näiteks riigiametnikud. Minu maakodu on arhitektuurimälestis, mida ümbritseb kaitsevöönd, kus planeeriti tee remonti. Maanteeameti ametnikega oli vaja vahetada mitu kirja MKA abiga, enne kui nad said aru, mis tähendab kaitsevöönd ja mis see toob kaasa nende teehitusplaanidele. Samuti lõhutakse igal aastal mitmeid kaitsealuseid objekte eriti kergliiklusteede ehitamisega. Nii et, kui lisaõpet saaks pakkuda mitte ainult nn tavakodanikule, vaid ka juba õppinud spetsialistidele, siis oleks sellest palju kasu!

Kaardid peaksid olema avalikud ja hästi kättesaadavad. Lisaks lihtsasti mõistetavad (ka legend) ja detailsed.

Minu erihuvi on vanad kaardid, maa-amet võiks linkida <https://www.ra.ee/kaardid/> oma süsteemiga ja "venitada-modida" need praeguses süsteemis söödavaks.

Teha mäluasutuste ühine kaardiotsingukoht.

Mõju ja soovitused

Õppereiside selline formaat ei kujunda tingimata ümber looduskaitse korralduse struktuure ega loo uusi ühiskondlikke nähtuseid (mida mõistetakse mõju all), kuid on asi, mis on praeguses looduskaitse korralduses selgelt puudu ja vajalik looduskaitse asjaosaliste üksteisemõistmise säilitamiseks ja parandamiseks. Selleks, et selliseid sõpruskohtumise vormis organisatsiooniüleseid õppepäevi ka projekti järel toimimas hoida, on vaja looduskaitsest leida asutus, kes vajadust nende järele pidevalt meelde tuletab (nt projektide juhtidele, tähtsündmuste korraldajatele jt). See võib olla ka KeA, kui on loodud võimalus tõstatada ideid õppepäevade sisustamiseks ka alt üles.

Selleks, et õppereisid saavutaksid suurema mõju (aitaksid kaasa uuendustele või uute nähtuste kehtestamisele ühiskonnas), tasub nad ajastada mõne administratiivse ümberkorralduse või muudatusega (näiteks uue meetme juurutamine). Kui muudatuse asjaosalised saavad iga muutusega

paratamatult kaasnevate ragnate silumiseks omavahel vabas vormis arutada, aitab selline kokkusaamine otseselt muutustesse panustada.

Õppepäevadel tõstatatud küsimused peaks mingil moel salvestama (projekti näitel ajakirjandusliku artikli vormis) ja edastama sobivale asjaosalisele, nii et huvitatutel oleks võimalik näha ka seda, kuidas on nende teemadega edaspidi tegeletud (nt hankereeglite muudatused). Vanade kaartide õppepäev näitas, et arvestatav vajadus, millele tuleks lahendusi otsida, on soov leida eri funktsioonide ja vanusega kaarte ühest keskkonnast või kasutajasõbralikult ühendatuna.

JOONIS 2. Nedrema puisniidu õppereis (Hedvig Liblikas)

2.10 B7 Kodanikuteaduse kampaaniad

Looduskaitse kommunikatsiooni uute katsetuste projekti käigus korraldas Eestimaa looduse fond koostöös TÜ bioloogidega kaks kodanikuteaduse kampaaniat – nn nurmenukukampaania (korduv kampaania aastatel 2019-2022) ja samblike kampaania (2021). Põhjalikumalt uurisime nurmenukukampaania tulemusi, sest see toimus varem ja hilisemaid järelmeid oli võimalik paremini märgata. Samblike kampaania oli sarnase formaadiga.

Kampaania raamistus

Nurmenukukampaania on harrastusteaduse kampaania, mille vorm ei ole Eestis iseenesest tundmatu ega ka eriti uudne. Näiteks on Eesti Ornitoloogiaühing korraldanud talviseid aialinnuvaatluseid (kolmepäevane üritus peredele, millel on rohkem kui kümneaastane ajalugu), kaasanud inimesi suvise aialinnupäeviku täitmisse (poole aasta pikkune ettevõtmine loodusvaatluse harrastajatele, algas 2014. aastal) ja 1987. aastast kutsunud neid ka talilinde loendama (ettevõtmine siiski rohkem harrastusornitoloogidele, loenduseks tuleb läbida kümnekilomeetrine rada). Koolidele mõeldud kolmekuuline kampaania *Tere, kevad!*, millesse kaasatakse lapsed eelkooliealistest põhikooliõpilasteni, sai alguse juba 1990. aastatel ja on mitme peamiselt loodushariduse edendamise tegevuse asutuse toel järjest edasi arenenud. Selle ettevõtmise käigus seiratakse lindude kevadrännet ja muid loodusmärke. Leiab ka üksikuid loodusvaatluste algatusi. Näiteks korraldas Eesti Looduskaitse Selts Eesti riigi sajanda sünnipäeva puhul ühekordse loodusvaatluste kampaania *Kingi Eestile 100 loodusvaatlust!* Niimoodi kogutud andmeid kasutatakse looduse seireks ja loodusteadusliku lähtematerjalina. 2018. aastast korraldavad Tartu ülikooli loodusmuuseum ja botaanikaaed loodusfestivaliga ühitatult loodusvaatluste maratoni, mille ülesanne on ööpäeva jooksul määrata võimalikult palju liike ühes vaatluspaigas ja sisestada need eElurikkuse andmebaasi. Nende kõrval kohtab uuendusliku formaadiga ühekordseid algatusi. Näiteks kutsusid Eesti maaülikooli teadlased 2019. aastal tartlasi üles maasikaid ja nõiahambaid kasvatama, et selgitada linnaõhu saaste toimet taimede arengule ja 2021. aastal kutsus ornitoloogiaühing teada andma talvituma jäänud kuldnokkadest ja salvestama kuldnokkade laulu.

2019. aastal alanud ja neli korda toimunud nurmenukukampaania mahutub suures osas sarnastesse raamidesse – selle käigus kaasati inimesi loodust vaatlema loodusteaduslikust vaatepunktist ja kaasati samu sotsiaalseid rühmi, mida ka varasemates harrastusteaduse kampaaniates – loodusehuvilisi ja koolilapsi. **Eestimaa looduse fondi kampaania eristus** selle poolest, et vaadelda tuli taimi/samblikke, kampaaniaga püüti täita ka osalejate sotsiaalseid ja praktilisi eesmärke (seltsielu, nurmenuku kasutus toidulaual ja rahvameditsiinis), vaatluses kaasa löömiseks tuli ületada vähem loodusteadmiste vähesusest tingitud barjääre ja kampaania korralduse kvaliteet ületas pika puuga varasemad loodusteadlikud algatused. Nendest argumentidest järgemööda.

Eesti senine loodusvaatluste traditsioon on sarnane loodusvaatluste maratoni – inimene läheb kindlal päeval loodusesse ja asub järjest liike määrama. Selline tegevus sobib inimesele, kes loodust juba väga hästi tunneb, sest looduskauge inimene ei saa üksnes määrajaga abiga liigi nime väljaselgitamisega hakkama. Liigi vaatlus tuli kanda infosüsteemi, mis oli sel aja, kui ELF nurmenukukampaaniaga alustas, veel väga keeruline. Keeruline on ka inimesi sellisesse kampaaniasse kaasata, sest üldist loodushuvi leidub pigem bioloogide ringkonnas. Nurmenukukampaania on need probleemid ületanud, sest ühe liigi tuvastamine on palju lihtsam kui kõikide akna taga lendavate lindude või väljal kasvavate rohttaimede määramine. Kuigi nurmenukk ei ole üldjuhul nii

karismaatiline ja vaatlema ahvatlev kui tundmatu värvuline akna taga¹⁰, on ta siiski vanemate inimeste seas tuntud taim. Paralleelselt kampaaniatega ja ilmselt palju ka selle tõttu on nurmenukk muutunud jälle populaarseks taimeks – igal kevadel ilmub meedias uusi lugusid selle kohta, kuidas nurmenukku kasutada, nurmenukk on populaarne kodukohvikutes, veinivalmistamise materjalina, hobiaianduses jm. Ideed, et laiema avalikkuse kaasamiseks tuleb keskenduda tuntud liigile ja lihtsustada vaatlusülesannet, on jälgendanud ka näiteks ornitoloogid kuldnokavaatluste algatustes. Kahtlemata on ka nurmenukukampaanias barjääre – osalenu pidi teadma või üles otsima kohad, kust nurmenukke leida ja ajastama vaatluse õitsemise hetkele¹¹, kuid kampaaniate jooksul tarkus kasvukohtade kohta ka kinnistus. Lisaks teemavalikule eristus nurmenukukampaania selle poolest, et see seoti lisaks tavapärasele kanalitele (koolid, meedia) ka *Teeme ära!* kampaaniaga, mis on justkui sotsiaalses vormis taristu, mis aitab harrastusteade juurde tuua ka inimesi, kes seda muidu ei teeks. Kampaania korraldus ületas kvaliteedilt varasemaid kampaaniaid, selle tõestus on suur osavõtjate arv ja nähtavus avalikus kommunikatsioonis, osalejate vajaduste hea läbimõtlemine. Selle kohta mõned näited:

Loodusvaatluste maraton

Üle-eestiline loodusvaatluste maraton

Loodusvaatluste maratoni käigus panevad inimesed eelnevalt registreeritud vaatlusaladel 24 tunni jooksul kirja nii palju kohatud liike kui võimalik. Vaatlused sisestatakse andmeportaali eElurikkus, kus need on avalikult kõigile kättesaadavad.

Loodusvaatluste maratoni soovituslik vaatluste sisestamise abivahend on Legulus. Seda saab kasutada nii arvutis kui ka nutiseadmes alla laetud rakendusena (juhul, kui telefoniga ei saa vaatluste tegemise ajal internetiühenduses olla). Osalemiseks Loo endale PlutoF kasutaja kas legulus.tools või PlutoFi lehel.

JOONIS 3. Loodusvaatluste maratoni kommunikatsioonivõtted (Mirjam-Meerit Mets)

Loodusvaatluste maratoni osalemiseks tuleb teha kasutajakonto ja laadida alla rakendus, sõnumis on paljud tundmatud nimetused, eesmärgiks ülesannet ei ole sõnastatud arusaadavateks tükkideks. Pilt esitleb loodusvaatlejat stereotüüpsel moel (binokkel, khakivärvi riietus), teistsugustel

¹⁰ Kampaania projektijuhi sõnul oli noortega looduses kaasas käies näha, et nurmenukk ei ole selline liik, mis põhjustanuks osalenutes silmapaistvaid emotsioone.

¹¹ Mitmed osalejad leidsid, et "nurmenukke oli veel vähe", "veel oli vara..." või "osad hakkavad juba närtsima".

sihtrühmadel on keeruline end tema rolli panna. Pildiga antakse edasi sõnum linnuvaatluste kohta. Rakenduse pilt on sarnane paljudele teistele anonüümsetele rakendustele.

JOONIS 4. Nurmenukukampaania kommunikatsiooninäited (Mirjam-Meerit Mets)

Nurmenukukampaania annab osalejale selged juhised, näidates ära isegi ajakulu. Pilt toetab eesootavat tegevust – demonstreeritud on, millele tuleb tähelepanu pöörata ja mis on ülesanne. Kasutaja kaasatakse ka kampaania kommunikatsiooni korraldusse palvega teavet jagada.

JOONIS 5. Samblikukampaania kommunikatsiooninäited (Mirjam-Meerit Mets)

Samblikukampaania püüab lahendada sambliku vähese nähtavuse erksa taustaga. Ülesanne on lahti kirjutatud ja osalejalt ei eeldata samblike määramist, vaid ainult pildistamist. Keerukust lisab vajadus kasutada nutitelefoniga puudumisel paberil ankeete. Samas on rakendus hästi visualiseeritud ja joonisel näidatakse koguni ette, millises asendis telefoniga pildistada tuleb.

ELFi kampaaniaid, millega käis kaasas mastaapne lugude jutustamine, tõstetakse looduskaitse ja teadlaste ringkonnas esile, mitmed uued algatused võtavad neist eeskujuga ja nurmenuku kampaanialeht sai ka kommunikatsioonispetsialistide ringkonna tunnustuse osaliseks (Kuldmunna). Eesti maaülikooli eestvedamisel kavandatakse kampaaniast inspireeritult ka uuringuid, et leida looduse valdkonnas tehtavatele kodanikuteaduse algatustele uusi formaate. Need ei tohiks pakkuda kampaanias osalejale mitte üksnes rõõmu selle üle, et nad said panustada mõne teadusartikli valmimisse, mida nad ise ei loe, vaid ka osaluskogemust kas mõne poliitilise otsuse tegemisel või vahetut isiklikult kasulikku teadmist (nt enda elukoha kohta). Kui plaanid peaksid saama rahastuse, on eesmärk ka loodusteaduslike kampaaniate korraldamisega praktikas eksperimenteerida.

Nurmenükampaania toimus looduskaitsealade kommunikatsiooniprojekti raames. Nurmenukkude levila ja selle kaitse-eesmärgid kattuvad osaliselt ka looduskaitsealadega, kuid see seos pole otsene. Paraku puuduvad Eesti looduskaitsealadel silmatorkavatest liikidest maskotid, mida annaks ohutult harrastusteaduse vankri ette siduda (kaitsealad on tüüpiliselt loodud koosluste, mitte nn maskottliikide – nagu lendorava – kaitseks; liigid on põhjusega kaitse all, mistõttu nende vaatlemisel on eetilisi kitsaskohti jne). Siiski oli näha, et avalik arutelu nurmenukkude käekäigu üle tõi tavainimeste tähelepanu ka kullerkuppude ja pääsusilmade populatsiooni kahanemisele, nii et kaudselt võib niiduliikide ohustatuse küsimus aidata mõista vajadust ka kaitsealade järele. Kampaania ja looduskaitsealade vahelise seose loomine ei sõltunud üksnes ELFi pingutustest, vaid ka sellest, millist materjali on teadusel vaja. Samuti pole võimalik väita, et looduskaitsele aitab kuidagi eriti hästi kaasa see, kui rääkida ainult kaitsealadest, sest kaitsealadest looduse hea seisundi tagamiseks ei piisa.

Kaasatud rühmad

Analüüsid kanalid, mida kasutati inimeste tegevustesse kaasamiseks, võib ettevõtmise keskseteks sihtrühmadeks pidada peamiselt koole-lasteaedu ja väljakujunenud loodushuviga inimesi (sh üksikud ja meeskondadena). Projekti käigus arutlesime sageli selle üle, kuidas jõuda selliste rühmadeni, keda tavapäraselt looduskaitse ei kaasata – teiste rühmadeni jõudmiseks ei piisa üksnes teistsuguste teabekanalite valikust, vaid ümber tuleb vaadata ka kampaania vaatenurk (teaduslik vaatenurk ei ole alati üldhuvitav) ja ka selle tegevused. Nurmenuku ja sambliku kampaania raames tehti mõistlik kompromiss – loodushuvilised inimesed jäid kampaania põhiliseks sihtrühmaks, kuid kaasa suudeti tõmmata ka palju selliseid inimesi, kelle huvide kese ei jää kaugele või kes suhtlevad loodushuviliste inimestega. Iga aastaga võis märgata, et kampaania muutus arusaadavamaks inimestele, kellele looduskaitse või loodusharidusega kokkupuuteid pole.

1. klassi õpilased käisid määramas nurmenukkude õietüüpe. Kui ülesanne tundus alguses keeruline, siis loenduskohale jõudes selgus, et tegelikult on asi lihtne ja lõbus. Lastele väga meeldis olla õues ja nurmenukke loendada. Nii mõnigi ei tahtnud enam põllult ära minna. Lisaboonusena leiti põllult veel muidki taimi ja vahvaid suuri viinamäe tiguseid.

Kampaanias löid kaasa ka *Teeme ära!* talgulised. Seda, et niimoodi kaasati senisest teistsuguseid inimesi, näitab näiteks see, et nii talgu- kui piirkonnajuhid küsisid nurmenukukampaania kohta väga palju küsimusi. Paljud neist polnud varem teadusliku loodusvaatlusega kokku puutunud ega osanud ilma selgitusteta talgulisi juhendada. Talgu „taristu“ oli edukas nurmenuku määrajate kaasaja – see on hea näide, kuidas kaasata kollektiive, mille koondumise mõte pole otseselt looduskaitse ega nurmenukuteadus, vaid muud põhjused, eelkõige lihtsalt võimalus viibida meeldivas seltskonnas. 2019. aasta *Teeme ära!* kampaania käigus määrati nurmenukke tervelt 196 talgul 2060st (10%). Samas domineerisid ka talgute seas lasteaedade-koolide, aga ka külakogukondade talgud. Seega ei ole unikaalne rahvastikurühm, kes niimoodi kaasatõmmati ehk siiski väga suur. Võimalik, et see ülesanne delegeriti üksikule talgutel osalejale (kui nurmenukud üldse sellel ajal selles kohas õitsesid). Seda, et talgutel osalejate tähelepanu oli teistel teemadel, näitab näiteks see, et märksõnad *#looduskaitse* ja *#nurmenukk* esinevad talgute eesmärkide märksõnalistes tutvustustes üheskoos vaid viiel korral, *#looduskaitse* talgu eesmärgina üksi kümnel korral.

Mina. Maailm. Meedia (2014) andmetel erineb loodushuviliste inimeste rühm talgutel osalevate inimeste rühmast selle poolest, et nende eluviis on märgatavalt rahulikum – neil on vähem ettevõtlikkust, tutvusi ja oskusi, mis võiksid neid haarata ootamatutesse ettevõtmistesse. Talgutel osalejad on sagedamini aktiivsed ka seltsielus, kodanikuühendustes, poliitikas, kultuuris ja tarbijatena. Loodushuvilistele on globaalprobleemide lahendamise küsimus olulisem kui talgutel osalevatele inimestele – nende motiivide pilt on kirjum. Samas on talgulistel palju rohkem oskusi, et loodust kaitsta, kui see peaks praktiliselt vajalik olema. Ka loodushuvilised on sageli poliitikahuvilised, kuid mitte nii aktiivses vormis. Näiteks käivad nad valimas, hoiavad end poliitikauudistega kursis, kuid vähem kui talguliste rühm, mis püüab poliitikakujundamisele ühtlasi nii aktiivsete kodanike kui tarbijatena kaasa aidata. Talgutel osalejad on ka aktiivsemad internetikasutajad. Talgutel osalevate inimeste rühm on rahvuse, soo ja vanuse põhiselt mitmekesisem kui loodushuviliste rühm (loodushuvi kahanedes venekeelse elanikkonna, meeste ja noorte inimeste osakaal suureneb). Need inimesed, kes käivad talgutel, paigutavad end kõrgemasse ühiskondlikku kihti. Loodushuviga kaasneb küll sarnane tendents, kuid see on väga nõrk (statistilise usaldusväärsuse piiril).

Kampaaniasse kaasati ka venekeelset elanikkonda, kuid nende kaasatus oli oluliselt madalam (u 1700 vaatluskogemusest esitati venekeelses keskkonnas u 3%). Esimese korra kohta oli tulemus hea, sest enamasti levitatakse looduskampaaniate teavet vaid eesti keeles. Kampaaniakorraldajad leiavad, et vene elanikkonna kaasamine ei ole ületamatu ülesanne, kui selleks kaasata edaspidi vene keelt kõnelev kommunikatsioonijuht.

Selle kohta, millised rühmad said teabe kampaanias osalemise kohta, pakub teavet ka meediakajastuste analüüs. Kampaania teave liikus üldkättesaadavates kanalites (nt üleriigilistes ajalehtedes – viis kajastust – nagu Maaleht, Õhtuleht, Õpetajate leht, Eesti Ekspress; viis korda Eesti televisioonis; populaarsetes raadiokanalites 22 korda, nt Vikerraadios, Elmaris jm), kohalikes lehtedes (23 korda, nt Meie maa, Järva teataja, Tartu Postimees, Põhjarannik, Sakala jne), uudisväravates (65 korda, nt Delfi, aga ka kitsama jälgijaskonnaga Novaatoris, Bioneeris, jm), samuti spetsiifiliselt loodushuviliste ajakirjas Eesti Loodus (4 korda). Võrdlemisi laialt jagatud teave jäi esimesel korral

inimeste jaoks kaugeks, näiteks pärinesid nurmenukukampaania Facebooki postitused kampaania meeskonnalt endalt (pilte on selles kanalis jaganud u kümme talgulist). Instagramis oli nurmenukupilte võrdlemisi palju, kuid 444st pildiviitest #nurmenukk oli enamik postitatud enne nurmenukukampaaniat (lihtsalt loodusarmastajate ja teetaime korjajate lillepildid)¹². Selles kanalis jagatakse samas rohkem isiklike saavutusi, sh koriluse ja aianduse alal. #eestiotsibnurmenukke (kampaania ametlik viide) tuli esimese kampaania järel otsingust välja vaid 39 korral, #nurmenukutalgud üheksal korral. Järgnevatel aastatel spontaanselt nurmenukkude (aga mitte projekti) teemal sõnavõtjate hulk kasvas – elujõulise kõneainese kujundamine võtab lihtsalt aega.

Rühmade tegevused

Teadmised. Analüüsisime vaatlejate kommentaare ja vestlesime nendega (kes olid selleks kampaania lehel nõusoleku andnud) veel täiendavalt selleks, et mõista, millise muutuse kampaanias osalemine nende jaoks kaasa tõi. Päris suur osa vastajatest ütles, et nad võtsid teaduslikust loodusvaatlusest esimest korda osa. Spetsiifilisi teadmisi ei osanud vastajad välja tuua, neid tuli lugeda vastustest nõ ridade vahelt. Meediakajastuste analüüs näitab, et meediatarbija võis saada teada, mis on nurmenuku roll looduses, miks on kampaania vajalik ja kuidas kampaaniast osa võtta. Seega võib öelda, et nõ tüüpiline osaleja omandas teadmise selle kohta, kuidas loodusteaduslik vaatlus üldjoontes käib, et taimede osad võivad olla liigisiselt erinevad, milline näeb välja nurmenukk ja millise koha pealt võib teda leida. Väiksem osa sellistest osalejatest, kes kuulasid ka ettekandeid, suutsid ilmselt salvestada teadmise ka selle kohta, et niidukoosluste olukord on senisest enam ohustatud. Selliseid tegutsemiskeskondi, kus seda tüüpi teadmisi saaks ära kasutada (nt oskuste arendamiseks või tegevuskeskkonna muutmiseks), on väga vähe.

Oskused. Samal ajal paistis osalejate arvamustest, et suur osa neist tunneb loodust üsna hästi. Sellised vastajad oskasid määrata taimede kasvukoha tüüpe ja tundsid ka teisi liike. Samuti suur (ja kohati kattuv) osa teadis-tundis vaadeldud paika ja selle ajalugu. Näiteks olid nad vaadelnud nurmenukke ka oma koduaias või maakodu ümbruses, selle juurde kuulunud endistel karjamaadel. Paigatundmist näitas ka võime hinnata nurmenuku arvukuse muutuseid eelnevate aastatega võrreldes. Seega ei saa selliste vaatlejate puhul öelda, et nurmenukukampaania oleks panustanud

Loodusvaatluses osalenud:

Piirkonnas on varasematel aastatel nurmenukud kasvanud, kuid sellel aastal ei ole õisi ega lehti. Põhjusena arvame olevat Viru kaevanduse tegevuse lõpetamist või põlluharimise tulemust (varem vaid niideti, nüüd kasvatatakse seal erinevaid põllukultuure).

Tegemist on suvilarajooni keskel asuva loodusliku heinamaaga. Lisaks nurmenukkudele õitsevad seal ka kullerkupud ja mõned käpalised. Tiigis on ka vesilikud.

¹² Instagram: <https://www.instagram.com/explore/tags/nurmenukk/>

uue harjumuse kujundamisse või arendanud oskust seda otsida (ühekordne tegevus ei taga veel oskust), vaid pigem põhjuse minna juba varasemast ajast tuttavaid tegevuskeskkondi vaatlema. Arvestades praktiliste loodussidemete vähenemist võivad sellised ühekordsed ja üldmõistetavad ettevõtmised aga kaasa aidata väljakujunenud harjumuste jätkumisse – katkemisohus rutiin püsib selliste käikude varal paremini elus.

Nurmenukampaanias käigus võisid paraneda ka osalejate pildistamise ja nutifonide kasutamise oskused, nende oskuste puudumine võis osutada ka takistuseks, miks kas ei osaletud või jäeti andmed edasi andmata.

Tegutsemiskeskond. Kampaanias osalejate tegutsemiskeskonna võib jagada kaheks: virtuaalne keskkond kogutud andmete esitamiseks ja füüsiline keskkond, mis oli iga vaatluse korral erinev looduslik keskkond.

Kuigi kampaania korraldajad toovad välja, et kampaania vaatluste tegemiseks loodud e-keskkond vähendas tavapäraste loodusvaatluste sisestamise keskkondadega võrreldes kaasalöömise barjääre¹³, siis kasutajate tagasiside näitas, et tehnilisi probleeme siiski oli. Õige mitmed osalejad töid välja, et ülesanne tundus alguses keeruline, kuid pihta hakates osutus see oluliselt lihtsamaks ja meeldivaks tegevuseks. Virtuaalses keskkonnas toimetades puututi kokku mitmete tehniliste iseärasustega. Näiteks ei osanud paljud inimesed esitada andmeid vaatluskoha kohta, esitades need vales vormis (nt sattusid andmestikku väga üldised sõnalised kohamääratlused segiläbi koordinaat-andmetega) või üldse esitamata jättes - 18% juhtudest puudus andmestikus teave vaatluse asukoha kohta. Mõned vastajad ei saanud pilte üles laadida, sest neil ei olnud selleks vahendit või ei võimaldanud seda andmeside kvaliteet (sh vaatluskohas). Pilte lisati 74% vaatlusjuhtumitest. Piltidelt oli näha, et nad ei saanud aru, millisel otstarbel teadlased pilte kasutada soovisid. Samas võib öelda, et nüüd, kus osalenud on tuttavad nurmenukampaania platvormiga, on neil seda järgmistel kevaditel juba lihtsam kasutada, sest nad teavad, mida oodata.

Osalusbarjäärid algasid olenevalt inimrühmast aga kindlasti juba enne e-keskkonda jõudmist, sest ka need inimesed, kes kampaanias osalesid, leidsid, et ülesanne tundus enne pealehakkamist raske. E-keskkond ühes looduskeskkonnaga sobis hästi kooli- ja eelkoolialiste õpetajatele ja nende hoolealustele, sest nad soovisid sarnasest või samast ettevõtmisest meelsasti veel mõni teine kord osa saada. Kooli õppekäikude ja talgute käigus tuli osalejatel liikuda ka neile seni tundmatutesse looduslikesse kohtadesse, sest koha valiku tegi eestvedaja. Selle käigus laienes osalejate teadmine looduslikest keskkondadest, mida ühel või teisel põhjusel võiks külastada ka teine kord (iseteckeline prügila, piknikukoht, ujumiskoht jm, mille funktsiooni määrab asukoha iseloom). Iseseisvalt tehtud vaatluste loenduspaikadena toodi välja nii koduaeda, kodu- või maakodulähedasi paiku, heinamaid ja teeääri, sh kohtadest, kust igapäevaselt mööda käidi. Seega võib arvata, et barjäärid kampaaniast

¹³ SA Eestimaa Looduse Fondi ja Tartu Ülikooli rahvateaduse kampaania „Eesti otsib nurmenukke“ [kampaania tutvustus ETAgile, organisatsiooni sisedokument] (2019) ELF ja Tartu Ülikool.

osavõtmiseks olid madalamad neil inimestel, kes juba teadsid kohti, kust nurmenukke leida, kes oskasid nurmenukku määrata ja kellele koha leidmise talgujuht või õpetaja lihtsaks tegid.

Selleks, et mõista, milliste rühmadeni oleks võimalik veel kampaaniaga jõuda ja kuidas, vestlesime ka selliste inimestega, kes kampaanias ei osalenud, aga eluviisilt oleksid sobinud kampaania sihtrühmaks, sh olid sellest kuulnud (jätsime kõrvale inimesed, kellel poleks üldse eeldusi nurmenukkude vastu huvi tunda). Mitteosalenud selgitasid kampaania materjale sirvides põgusalt, kuidas see tegevus neid võiks kõita ja mida saaks teha, et nad osa võtaks. Nad tõid välja, et nurmenuku talgud toimusid kiirel kevadisel ajal, mil inimesed on ka muidu võrdlemisi palju looduses. Nurmenukukampaania ja talgud konkureerivad muude nädalavahetuste kohustustega, nt kevadtööd, peenarde kaevamine, suurpuhastus, seltskondlikud üritused, eksamiteks õppimine või kooli lõpetamine jne. Kuigi küsitletud naudivad loodust, siis teevad nad seda juba väljakujunenud tegevuste käigus (maatöö, ühest punktist teise liikumine, jalutamine), vaadeldes pigem loodust üldiselt või nautides selle protsesse, kuid mitte keskendudes ühele liigile või taimele. Loodusvaatlus kui tegevus mõjub paljudele võõrastavalt. Barjäär kampaanias osalemisele on see, et kui inimene ei tea nurmenukkude elupaiku või kui see asuks maal, mille omandistaatus on teadmata (võimalus kohtuda pahase omanikuga), milleni viib looduslikult keeruline maastik (nt kui kummikud unusid või rägastikust ei pääse läbi, on oht eksida) või kus võib olla lahtiselt liikuvaid koeri. Osalemist takistab see, kui kohale jõudmiseks tuleks läbida liiga pikk vahemaa ja kui selleks pole võtta transpordivahendit ega meeldivat seltskonda. Takistada võib ka nutivahendi puudus või selle vähene tundmine. Pettumust kasvatab, kui nurmenukud sel hetkel ei õitsegi. Kui talgud tõid kampaania juurde ka inimesi, kes muidu ei oleks nurmenukke vaadelnud, siis üks vastaja leidis, et ta vaatleks nurmenukke küll, kui selleks ei peaks end täiendavalt talgule registreerima. Talgurühmad sobivas piirkonnas võivad olla täitunud või põhitegevuseks valinud tegevuse, mis kõhklejale huvi ei paku.

Naine, 26: Minu jaoks on Tartu juba loodus. Minu elukoht on valitud nii, et looduslik keskkond oleks võimalikult ligidal. Aga nõ pärisloodusesse, mõtlen metsa, puude keskele lähen siis, kui kodus Võrus käin. Sealt ma olen pärit, see paneelmaja on metsa keskel. Kuus ikka korra tahan "päris metsa", puude vahele. Minu jaoks on roheline tähtis. Ma tean, kus minu nurmenukud kasvavad.

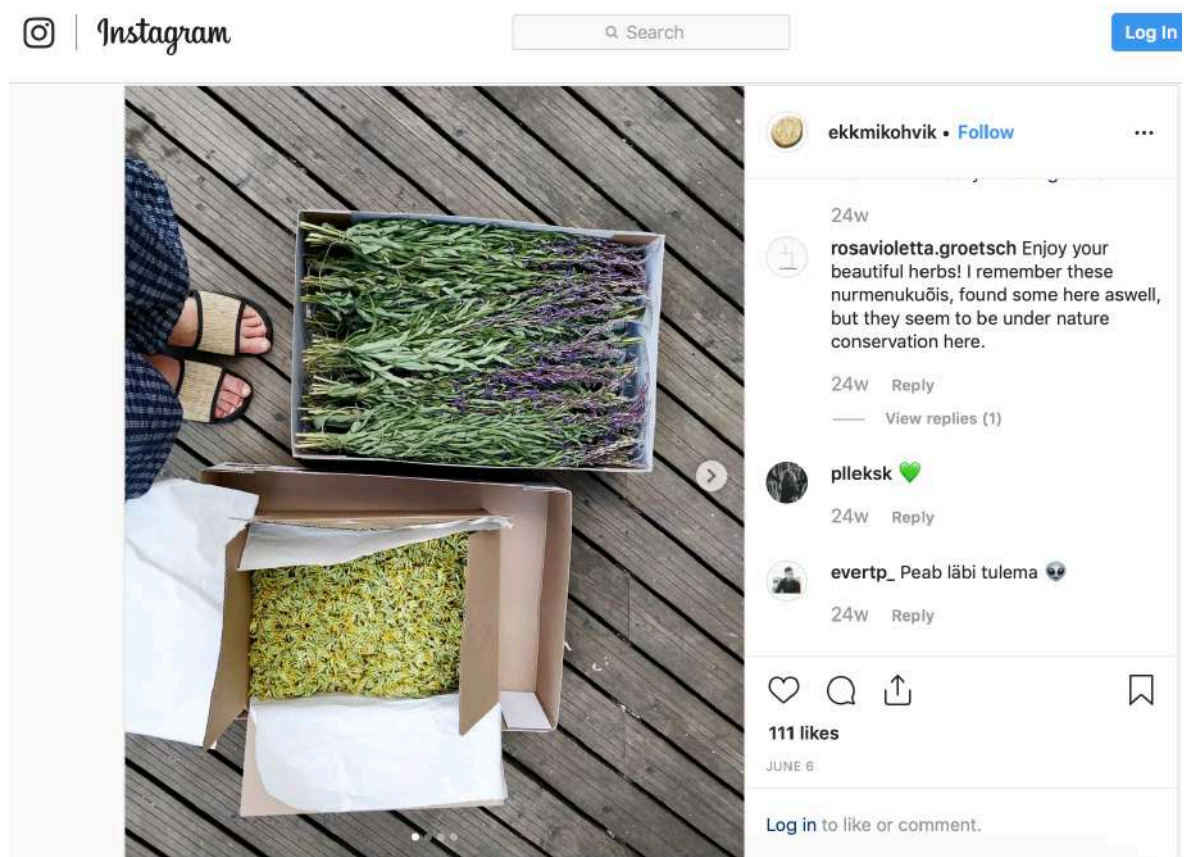
Kuulsin nurmenuku kampaaniast küll, ema kaudu vist, ta on lasteaia kasvataja. Ma ei saanud sellest asjast aru, teema jäi minust kaugelt. Ei saanud aru selle tähtsusest, nurmenukkude lugemine kõlas mingi nalja ja sõnakõlksuna.

Terevisioonist nägin ka, tundus, et on nagu koolilaste teema, nad lähevad klassiruumist välja ja teevad teadlastele natuke head. Ei osanud end selles rollis näha. Ma ise mäletan, et kui oli Teeme ära! kampaania, siis sellest võtsime küll koolis osa. Nurmenuku teema tundus kuidagi nali ja mulle ei mahu see nali igapäeva ära. Kui näiteks sina [intervjueerija] oleks mulle rääkinud, mille tõttu seda tehakse, siis oleks sinuga kaasa tulnud. Rongipiletiga kaks peatust Elva poole. Nagu jalutama minnes, sellega ühendatult.

Samas ainult nurmenukkude pärast ei sooviks need inimesed uksest välja minna. Nad sooviksid, et

see tegevus oleks pakitud mõne teise neile sobiva tegevuse külge. Nt leidis üks, et talle oleks sobinud kutse kuhugi matkale, jalutuskäigule või giidiga tuurile, kus mõni bioloog oleks loodusest huvitavalt rääkinud või oleks muidu hariva tegevusega täidetud.

Selleks, et ühekordne käik loodusesse tooks kaasa pikaajalisi mõjusid, nt paneks aluse mõnele uuele rutiinile, peaks see ühilduma inimeste vajadustega (nt soov tuua koduhoovi mõni looduslik liik, määrata ära sageli kohatav lind vm). Nurmenukkude vaatlemine pole aga vajadus, mida võiks leida inimeste argistest tegevustest. Sellest hoolimata, et kampaania lähenemine nurmenukule oli loodusteaduslik (statistiliselt väga spetsiifiline huviteema, mis ühendab üliväikest inimrühma), oli näha, et mitmed osalejad „möbleerisid“ teadusliku vaatenurgaga kampaania iseseisvalt praktilises või meelelahutuslikus võtmes. Näiteks korjasid nad taimi tee jaoks või ühendasid vaatluse kevadiste aiatööde, liikumis- ja matkamisharrastuste, loodusõppe, talgumelu ja -tööde (prügi koristamine, mõisaparkide või kiigeplatside korrastamine) ja õuemängudega.

JOONIS 6. Näide loodushuvi praktilistest vormidest (ei lähtunud nurmenukukampaaniast)¹⁴

¹⁴ Instagram: <https://www.instagram.com/p/ByXVoorpEDj/>

Teadlaste õppetunnid

Tartu ülikooli ökoloogid, kes koos Eestimaa looduse fondiga nurmenuku kampaaniat korraldasid (esimest korda), jäid koostööga rahule. Et mõlema asutuse töötajad tundsid üksteist ka varem, ei toonud see kaasa üllatusi partnerite teadmiste, oskuste või tegutsemispraktikate vallas. Kui kampaania toimus Euroopa komisjoni ja Keskkonnainvesteeringute keskuse vahenditest, siis teadlased selles kaasa löömise ja andmete publikatsiooniks vormimise eest tasu ei saanud. Teadlaste rühm suutis aga rahvusvahelises vormis korduvkampaaniate tegemiseks ise vahendid leida, nii et edaspidiste kampaaniate käigus kogutud andmete publitseerimine ei ole ohus.

Samblike kampaania plaanimine võttis rohkem aega, sest teadlased, kes nägid algatuses võimalusi (sambliku-uurijad, metsaökoloogid), ei ole teinud omavahel koostööd ega ole kokku puutunud ka Eestimaa looduse fondiga. Teadlaste huvide, teadustööks vajalike andmete ja kampaanias osaleja ootuste kokkutoomine ei olnud lihtne ülesanne. Teadlased pidid mugavustsoonist välja tulema – kohandama uurimismetoodikat, õppima kompromisse tegema teiste uurimishuvide esindajate ja tavakodaniku vastuvõtuvõimega, hakkama meediaga suhtlema. Kampaania korraldajad pidi seekord rohkem pead murdma selle üle, kuidas ülesanne inimesele lihtsaks teha, sest ühele sambjaliigile ei saanud teadusliku huvipakkuvuse säilitamise soovi ja andmete kasutamise eesmärgi tõttu (soov kasutada andmeid poliitiliste soovitude tegemiseks metsa looduskaitstes) kampaaniat üles ehitada. Liigi määramise asemel tuli keskenduda inimese õpetamisele, et ta oskaks teha nii head pilti, mille põhjal annaks bioloogil määrata teda huvitavaid liike.

Nurmenuku kampaania esimesel korral tehti 1700 vaatlust ja uuriti 200 000 nurmenukku¹⁵. Andmed olid teaduslikuks analüüsiks sobivad, kuid andmete kogumisele kaasaaitamisele kulus teadlastel palju rohkem aega, kui nad planeerisid. Vaatluste seas oli palju selliseid, mis tuli kvaliteediprobleemide tõttu välja praakida. Andmestik tuli siiski piisavalt suur, et selle kvaliteet „puhastamise“ käigus ei kannatanud. Vastuste kvaliteeti seostas küsitletud teadlane muuhulgas ka andmesisestusprobleemidega, mitte üksnes kampaanias osalejate oskustega, sest tema lähikonnas kurtsid selle üle mitmed. Väiksemaid õppetunde oli veelgi. Näiteks sooviti andmestikku saada ka teavet taimede arvu kohta kasvukohas, kuid et seda peeti liiga keeruliseks ülesandeks, asendati nurmenukkude arv nõudega esitada kampaania platvormile pilte. Teadlased oleksid püüdnud populatsiooni suurust nende põhjal ise määratleda. Osalejad ei saanud paraku kõik aru, millest on vaja pilti teha ja neid piiras ka kampaania tingimustes ette antud saja taime alammäär, millest alates vaatlus arvesse läheb. Mitmel pool polnud nurmenukke nii palju võtta või õitsesid need kampaania tegevuste jaoks liiga vara või hilja. Teadlaste jaoks muutis osalemise keerulisemaks ka ülikooli töötajate kohustus osta ülikooli meeneid (50 torusalli ja veepudelit) ülikooliülese meenehanke võitnuga sõlmitud raamlepingu alusel. Kui soovitakse meeneid, mida hanke tehnilises kirjelduses pole puudutatud, võib meenete ost eeldada mitmeid hinnapäringuid raamlepingu partneritelt, aga ka rahvusvahelist avatud hankemenetlusega riigihanget. Kampaanias osalenuid tänati tänuüritusel ja

¹⁵ Nurmenukuvaatluse tulemused üllatasid teadlasi (2019) *Nurmenukk.ee*, 20. juuni. <https://nurmenukk.ee/uudised/nurmenukuvaatluse-tulemused-ullatasid-teadlasi>

meedias ilmunud artiklites. Meiega mõtteid vahetanud teadlane oleks soovinud osalenud inimestele juba esimesel võimalusel mingisugust tagasisidet anda, et neile ei jääks tunnet, et nad esitavad need andmed „musta auku“. Kolme aasta pärast valmivat publikatsiooni vaevalt, et keegi neist lugema juhtub.

Teadlased soovisid kaasata võimalikult palju vastajaid eri rühmadest, nt lasteaia lapsi, koolilapsi, vanureid, venekeelset elanikkonda (samas see rühmade kirjeldus on võrdlemisi ühekülgne). Vastajate variatiivsusega jäid nad rahule, kuid ei osanud põhjendada, kuidas see nt andmekogumise eesmärgile kaasa võiks aidata. Kui nurmenukkude kampaania raames intervjuude andmiseks kaasati vene raadios esinemiseks üks kolleeg, kes pole nurmenukkude teemaga seotud, siis samblike kampaania venekeelsed meediasuhted olid ühe noore teadlase peal, kelle emakeel oli vene keel.

Korraldaja õppetunnid

Eestimaa looduse fondile oli harrastusteaduse kampaania korraldamise kogemus esimene sellelaadne, suurim ülesanne oli „nurmenukk inimestele lähedale tuua“ (luua liigi kohta jutustamist väärt lugu). Ülesande muutis lihtsamaks see, et seekord olid organisatsioonil olemas vahendid. Organisatsiooni töötajate jaoks eristusid kampaania tegevused vabaihenduse teistest tegevustest, mille käigus tuleb avalikkuse ees esineda sageli kas konfliktiolukorras või ebameeldivate sõnumitega. Rõõmus teema aitas asutuse meeskonnal tegutseda ka teistsuguses rollis. Organisatsioon arendas avalike suhete tööriistade tellimise ja arendamise oskusi (videojäädvustused, reklaammaterjalid, IT-arendus kampaania platvormi tarbeks), sõnaseadmise ja uute kõneisikute kaasamise oskusi (kuidas rääkida ökoloogiast nii, et nn tavaline inimene aru saaks?). Samuti loovlahenduste ja kompromisside otsimise oskusi. Teiste huvirühmade seas tõstab meeskond esile seda, et tegevustesse suudeti kaasata maapiirkondade kogukondi. Nemad on kampaania sihtrühmadest kõige otsesemalt looduskaitsealadega seotud.

Samblikukampaania ambitsioon oli koguda andmeid, millega mõjutada metsanduse otsuseid. Selleks, et andmekogumine ei mõjuks polariseerunud metsandusdebatis mitte ühe huvirühma, vaid sõltumatu tegevusena, sooviti kaasata ka inimesi, kes saaksid osalema kutsuda metsanduses töötavaid inimesi. Õppetund on, et ELFi kui metsanduse valvekoera oskust korraldada neutraalset kampaaniat ei jäädud siiski uskuma ja koostööpüüd metsasektoriga ei kandnud vilja. Võimalik, et see oleks võinud õnnestuda, kui kampaania oleks olnud üksnes ülikooli vedada.

Mõju ja soovitus

Vestlused algatuses osalenutega näitasid, et nurmenukkukampaania tüüpi tegevuste **mõju kampaanias osalejate mõtte- ja tegevusmustritele ei ole suur**. Et sarnaseid ettevõtmisi sarnastele rühmadele on teisigi, sundis see kampaaniat analüüsima nii sisse kui välja suumides – mis võiks olla sellise algatuse kinnistuv või iseseisvalt edasi levida suutev efekt? Teiste kodanikuteaduse algatustega võrreldes kehtestas ELF küll looduskaitse kommunikatsiooni uue standardi: üksikute asjaarmastajate teabekanalitesse saadetavate pressiteadete asemel suudeti arutluste ja jutustustega jõuda üldhuvi meediakanalite auditooriumi ette, kasutati ära inimeste otseselt looduskaitsega mitte seotud kokkusaamise ja tegutsemise areenid, avardati looduskaitse avalikku käsitlust praktilistesse ja

sotsiaalsesse teemadesse, ülesannet kitsendati ja lihtsustati niimoodi, et kaasalöömise barjäärid loodust vähe tundva inimese jaoks vähenesid.

Meie talgud hakkavad lõppema, need olid väga harivad ja lapsi haaravad. [...] Mida rohkem lapsed õisi vaatasid, seda selgemaks vahe tegemine muutus. [...] Et [rühma lapsed] ise lähevad sel aastal juba kooli, siis kuivatavad nad uutele väikestele [rühma lastele] talveks head kõhateed, mida aegajalt juua ning mille abil saavad õpetajad oma siis juba eks-[rühmanimi] meenutada. [...] Kogu ettevõtmine oli hariv ja tore, kindlasti osaleme sarnastel talgutel ka järgmistel aastatel.

Projekti aastate jooksul toimunud vabad vestlused ja arutelud looduskaitse ja -hariduse spetsialistidega näitasid, et kampaania vormi soovitakse ja proovitakse matkida, selleks püütakse leida vahendeid. Tartu Ülikoolis jätkatakse nurmenukukampaania tulemuste analüüsiga teadusrahastuse toel, kuid pole selge, kuivõrd silotornidega asutuses saadud kodanikuteaduse tegemise kogemus edasi saab levida. Eesti maaülikoolis on uurimisrühm, mis püüab samuti sellele muutusele hoogu anda, kavandades projekte, millega sekkuda teaduspõhiselt ka kodanikuteaduse vormidesse nii, et selle efekt vaatluste tegijale ja otsustajale oleks vahetum (ei eeldaks, et mõju sünnib publitseerimisprotsessi kaudu; rakendatav õpikogemus võiks tekkida juba vaatluse käigus) ja möödapääsmatum (andmeid kogutakse põletaval teemal, mille lahendamiseks on tegelikult ka lisateavet vaja). Et ELFi kampaaniad on suutnud koosloomes teiste asutustega kaasa aidata uutele samasuunalistele algatustele, võib öelda, et **neil on mõju loodushariduse korraldusele – roll uute kodanikuteaduse ja avalikkuse kaasamise vormide kehtestamisel.**

Teine nõ sisse ja välja suumides leitud efekt oli **mõju elurikkuse küsimuse avalikule käsitlemisele.** Sellele võis kaasa aidata ka kõneisikute valik – TÜ botaanikud suutsid nurmenuku küsimuse siduda ära probleemteemaga, millest nad ka muul ajal rääkisid. Põgusad vestlused loodusteemadega flirtivate ajakirjanikega ja ka ajakirjanduslike lugude kommentaaride sisuanalüüs näitasid, et üksikute liikide (nurmenukk, kullerkupp, pääsusilm) elujärg suudetakse kollektiivses mõttevahetuses siduda inimese tegevuse ja tegematajätmistega looduses ja vastupidi – tegevuse tagajärgi suudetakse siduda kultuuris tunnustatud liikidega. Võib öelda, et tuntud liigid on muutunud avalikus kommunikatsioonis tööriistaks, mille abil saab niitude elurikkust enamatele inimestele arusaadavamaks muuta ja toetada nende arutelu looduskaitse üle.

Kullerkupud ja pääsusilmad on hooldatud lamminiitude taimed. Nendele meeldivad väiketalud, suurtootmist ei kannata nad välja. Mäletan, et kusagil aastal 1960 kui vanaisa lehma pidas ja heina tegi olid kõik kohad neid lilli täis. Nüüd on kullerkuppu vaid mõnes võsastumata kohas ja pääsusilmad kadunud, sest hain nii kõrge. 29. mai 2022 avaldatud kommentaar (Pütsepp, mai 2019, „Kuhu me tuttavad lilled jäid?“, Maaleht)

Toetamaks seda, et kodanikuteadus elurikkuse vallas leiaks Eestis kvaliteetsemaid ja kasulikumaid vorme¹⁶, on sellele teemale vaja ülikoolide kõrval leida rohkem „omanikke“. Näiteks Eesti keskkonnahariduse ühing võib panustada osalusvormide arendamisse, keskkonnaagentuur andmete kogumisse, keskkonnaamet ja -ministeerium teemade valikusse, mis aitaksid otsustele kaasa ja oleksid päevakajalised jne. Näiteks looduskaitsekuu korralduse raames mõtteid vahetades saab otsida loovlahendusi ja jaotada rolle, et vähendada hirme nagu oleks kampaania andmekogumine kallutatud (samblike kampaania näide).

Läbi tasub mõelda:

- millised aktuaalsed või lähimad otsused vajavad uusi andmeid või avalikkuse toetust?
- kuidas juhatada inimestele kätte sobivad vaatluskohad, et tuua vaatlema ka inimesi, kelle õue peal neid vaatamisväärsusi pole?
- kuidas sünkroniseerida kampaania/vaatlusperiood looduse rütmidega või muuta need vastuolud eeliseks?
- millise harjumuspärase tegevusega annab looduse vaatlemise ülesannet ühendada?
- millist kasu võiks sellest osalejale sündida?

Juhtumianalüüsi käigus (Looduskaitse sihtrühmade kommunikatsioonivajadused: elanike vaade, 2021) analüüsisime olukordi, milles inimesed vajavad teavet looduse või looduskaitse kohta. Leidsime selle käigus üles sotsiaalselt aktiivse rühma (tunnused: mitmekülgne ja aktiivne tegevus, aktiivne meediatarbimine jm), mille esindajad loovad ühiskonnas muutusi toetavaid mikrovõrgustikke. Need inimesed nopivad avaliku suhtlusruumi äärealadelt üles teemad, mille nad oma tegevuse abil üldarusaadavaks ja rakenduslikeks käitumisjuhisteks muudavad. Näiteks räägivad loodus- või keskkonnateemadele eraldi pühendumata ka sellest, et muru ei tuleks liiga sageli niita, et mandlipiima asemel tuleks kasutada kaerapiima, kevadel tuleb teha nurmenukulalatit jms. Sellised vahendajad aitavad looduskaitse sõnumid looduskaitsete ringkonnast välja tuua (vt juhtumianalüüs lk 13-14 ja 19). ELF õppetund nurmenukulakampaaniat korraldades oli ühitada see Teeme Ära talgutega, kuhu koonduvad sageli just nõ vahendaja rollis inimesed. Kuigi esimese korraga ei löönud nurmenuku vaatlustes kaasa väga suur osa talgulistest, on see siiski näide sellest, kuidas leiutada loodushariduse ja kodanikuosaluse „teenuseid“, mida ühiskondlikult aktiivsed inimesed, kes soovivad elule loodusläheduse võrtsi lisada, saavad lülitada oma muude ettevõtmiste sisse (nt lisavad loodusvaatluse ülesande suvepäevadele, ühendavad elurikkuse eksperimendi kontori või õueala ümberkorraldustega jms).

¹⁶ Hea näide mitmekülgsest kasulikust kodanikuteaduse algatusest on näiteks keskkonnaameti teokaart (<http://teokaart.keskkonnaamet.ee/>), mis annab ametile ja omavalitsustele teavet lülitada teeteo leviku kohta. Inimesi on lihtne kaasa tõmmata, sest algatus on päevakajaline, juhtides tähelepanu laiemalt võõrliikide ohule ja praktiline, õpetades aiaomanikke ka tigusid hävitama (uue oskuse omandamine).

2.11 B8 Vabatahtlike kaasamine looduskaitse

Tegevuse raamistus

See peatükk analüüsib seda, kuidas vabatahtlike tegevuse korraldus aitab kaasa sellele, et looduskaitse edendamiseks vajalikud teadmised ja oskused jõuavad talgute keskkonnast kaugemale – uute sihtrühmadeni, uutesse rakendamise kohtadesse, elujõulistesse tegutsemisvormidesse väljaspool ELFi tegevusmaastikku. Analüüs ei tõstata küsimust vabatahtlike kaasamise kui väljundi kvaliteedist, sest selle kohta on ELF juba küsitlusi teinud (kasutame neid ka selles analüüsis). Need näitavad, et arenguhüpe selleks, et ELFi vabatahtlikele oleks tagatud kvaliteetne osaluse kogemus, oli tehtud juba enne uuritava projekti algust.

Projekti jooksul korraldas Eestimaa Looduse Fond 11 talgut ja kaasas 10 pikaajalist vabatahtlikku. Talgutel hooldati poollooduslikke kooslusi (niidud, lammi- ja puisniidud, mudakonna kudepaigad), selleks tehti niitmise- ja võsaraiumise töid. Talgutel toimuvad väljaõppe ja praktilise töö voorud (näiteks väljaõpe vikatiga niitmiseks, pinnimiseks, lõikamiseks), loengud, jalutuskäigud looduses ja kehakinnitamise pausid. Õhtul lisandub lõke, saun, muusika või tants. Talguid on ELF korraldanud varemgi, kuid selle projekti raames korraldati uute vabatahtlike leidmiseks Eesti Rahva Muuseumi juures avalikkusele suunatult palju tähelepanu saanud niitmisevõistlus (selle katsetuse põhjal taotleti Avatud Eesti fondist vahendid, et arendada välja üritus, mis aitab juurutada looduskaitset toetavaid oskuseid ja anti see lõpuks ka teistele asutustele üle, ELF pakub sellele praegu veel natuke tuge). Talgulised oli nende talgutega väga rahul, aga professionaalne korraldus ongi ELFi talgutete omane (70% on „täiesti rahul“)¹⁷. Aasta kohta korraldatud talgute arv on EFLis püsunud samal tasemel kümme aastat – kuuekümne ringis, talguliste arv on kõikunud rohkem (osalejate arv sõltub talgute iseloomust, maksimaalne osalejate arv on 60), jõudes paljudel aastatel 1000 ringi¹⁸. Sellele on kaasa aidanud töö talguliste ettevalmistuse, sisukama korraldusse kaasamise, organisatsioonide vahelise koostöö ja avaliku nähtavuse nimel. ELFis on abiks ka välisvabatahtlikud, aasta kohta umbes kolm vabatahtlikku. Nad lõövad kaasa välitöodes, aga ka kommunikatsioonitöös. Kaasatud on ka ülikoolide tudengimeeskondi.

Osalejate tegevus

Järgnevalt kirjeldame seda, mida talgulised tegid või kogesid pärast talgutel osalemist. See aitab leida argumendid, mille abil väita, kas ja kus saavad talgud panustada ühiskondlikku muutusesse (ehk mõjusse). Kasutasime selleks nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset analüüsi, selleks tegime osalusvaatlust ühel talgul ja küsitlesime ELFi kaasabil projekti talgutel osalenud talgulisi (kvalitatiivsete küsimuste vastuseid saime mõnel puhul mõtestada ka kvantitatiivselt). Talgu vaatlus aitas mõtestada seda, millisel moel saab talgu mõju avalduda, kuid kõik liinid, mille kaudu mõju avaldub, ei pruugi valitud

¹⁷ *Looduskaitse vabatahtlikuna osalemine ja selle loodushariduslik mõju* (2017) Tallinn: Cumulus Consulting.

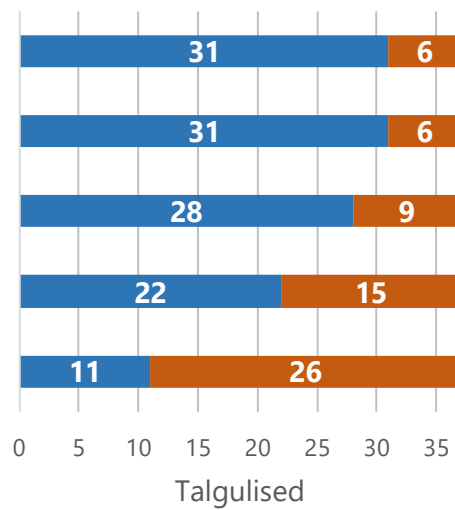
¹⁸ *Talgute mõju* (2022) Eestimaa looduse fondi veebikülge, kasutatud veebruaris, <https://www.talgud.ee/talgud/talgute-moju>

talgul silma torgata, eriti seetõttu, et mõju avaldub hiljem. Seetõttu testisime vaatluse käigus sündinud hüpoteese ka küsitluses.

Külalastatud talgu vaatlusel torkas silma, et osalejaskond moodustub üksteisega otsapidi lõimunud sõpruskondadest, mis haaravad endaga talgutele kaasa uusi inimesi isiklike tutvuste kaudu. Sekka üksikuid ilma sotsiaalse ärgitusega liitunud inimesi, näiteks loodushuvilisi või loodusõpetuse õpetajaid, kes pole igapäevaselt alati kõige sotsiaalsemad inimesed ja kelle sotsiaalse elu tipphetk võibki olla korra aastas talgutel käia. Osalejad on üritusele oodatud perega, samuti on üritus taskukohane paljudele rühmadele – u 25 eurot kolmepäevase tegevuse eest. Seega võiks öelda, et talgud tõmbavad ligi eelkõige sarnaseid inimesi (mõju levik on pärsitud), kuid võimalus veeta kvaliteetaega perega avardab motivatsiooni talgutel osaleda (ligipääs ka teistsugustele inimestele). Talgud võivad ligi tõmmata ka lihtsalt tegutsemissooviga inimesi (nt pole oma maakodu, kuid on soov „käed mullaseks“ teha). Kuigi osalejad paistavad sellel üritusel avatud, on uutel tulijatel keeruline ühiste vestlustega liituda siis, kui nende vaated lähevad vastuollu looduskaitse liikumises tunnustatud vaadetega. Vestlused võivad olla väsitavad inimestele, kes ei talu pidevat negatiivset fooni (sest keskkonna ja looduse valdkonnas pole justkui kunagi midagi hästi). Üritusel süüakse ainult taimetoitu, mis määratleb samuti üritusele oodatud inimeste eluviisi võrdlemisi selgepiirilisel. Inimesed, kes ei ole harjunud ainult taimset toitu sööma, võivad samas saada võimaluse proovida uusi maitseid. Vaatlus aitas sõnastada hüpoteesi, et talgutel käimine aitab omandada ja kinnistada teadmisi looduskaitsest ja arendada kultuurilis-praktiliste tööde oskuseid, kogeda omal nahal looduse koosluste eripärasid ja mõista, kuidas neid ise edendada. Talgutel võib kohtuda ka huvitavate inimestega, kellega arutades võivad tekkida ka uued ideed ja ühised tegemised. Suurem osa ettevõtmise tulemustest on lokaalne, nt kohalviibijate uued töösused või loodusteadmised, samuti juba olemasolevate niitmisoskuste alalhoidmine. Mõju võib jõuda ka kaugemale, sest üritusel kohtuvad inimesed, kes on võrdlemisi aktiivsed ja võivad kohapeal sündinud ideid koos ellu viia. Seda, kas see juhtub ja milles väljendub, uurisime küsitlusega, mille mõte oli teada saada, mida tegid talgulised pärast talguit. Järgnevatel anname ülevaate 37 talgulise tagasisidest (veebiküsitlus, mille vahendas talguliste talgujuht). Oleme kogemustele lisanud juurde numbreid, mis tähistavad sarnase kogemusega inimeste arvu – arve tuleb siiski võtta rohkem illustreeriva kui statistilise materjalina.

Mitmed kvalitatiivse kogemuse hüpoteesid leidsid küsitluses kinnitust. Nende talguliste osakaal, kes on talgutel omandatud teadmisi või oskusi kasutanud, on suur. Ka nende inimeste osakaal, kes on esmakordselt kohatud tuttavatega edaspidi kokku puutunud, on arvestatav. See tähendab, et kui talgutel omandatakse teadmisi või oskusi, millel on sotsiaalse innovatsiooni potentsiaal või kui omavahel kohtuvad inimesed, kes seda teha suudavad, võib talgutel olla laiem roll ühiskondlikes muutustes ehk mõju. Vastuste sisuanalüüs näitab, et talgulised on kasutanud saadud teadmisi ja oskusi siiski peamiselt iseenda vajaduste tarbeks ja kokkupuuted teiste talgulistega pole seni toonud kaasa selliseid uusi ühiskondlikke algatusi, mida nad oleksid pidanud küsitluses vääriliseks mainida. Vastused küsimusele talgute korraldamise kohta näitavad, et muutus, mida talgulised eeskätt luua suudavad, on talgute kultuuri elus hoidmine ja edasi kandmine sellistesse ühiskonna rühmadesse, kus selle traditsiooni võimalused kaasajas on veel avastamata (rohkem kui pooled on talguit ka korraldanud, sh väljaspool ELFi talgute raame).

- Kas oled talgutel omandatud teadmisi ka ise kuidagi levitanud või edasi andnud?
- Kas oled talgutel omandatud oskusi kasutanud ka mujal kui ELFi talgutel?
- Kas Sul on olnud hilisemaid kokkupuuteid inimestega, kellega kohtusid talgutel esimest korda?
- Kas oled talgutel osalenud või aidanud neid korraldada ka väljaspool ELFi talguid?
- Kas oled ise talgute korralduses kaasa löönud?

JOONIS 7. Talguliste kokku koondatud vastused (joonis on uuringu autorite tehtud)

Miks on teiste talgulistega uuesti kohtunud?

Inimestel, kes tavapäraselt läbi ei käi, on koostööd tegema hakates suurem võimalus muuta seda, kuidas on asju seni tehtud. Tagasiside näitab, et talgulised tegutsevad endiselt sarnases „kõlakojas“, sest nad avastavad üksteist uuesti samadel üritustel ja matkadel (15) ilma, et nad oleksid omavahel nende külastamist kooskõlastanud. Samas pole enam tegu ka sidusa sõpruskonnaga, sest isiklike suhteid talguliste vahel eriti ei ole (3). Vastused peegeldavad seda, et tegu pole liiga sarnaste ja hästi klappivate inimestega. Seetõttu tulebki üllatusena, et kuigi talgutel kohtutakse esmakordselt paljude inimestega, on neid, kellel on edaspidi olnud uute tuttavatega **vaid juhuslikke** kokkupuuteid (tänaval, poes, sotsiaalmeedias jne), siiski üsna vähe (9). Neid, kel pole edaspidiseid kokkupuuteid olnud, on samuti pigem vähe (9), kuid see number võib näidata nende talguliste osakaalu, kes jäävad looduskaitse kõlakojast välja ja kel on potentsiaal jõuda kaugemate sihtrühmadeni. Igal seitsmendal talgulisel on pärast talguid olnud uute tuttavatega kokkupuuteid mõne töö- või korraldusliku küsimuse lahendamisel (5). Professionaalsed sidemed talguliste vahel on seega võimalikud, kuid uusi ühiseid algatusi ei mainitud.

„[oleme] üritustel kohtunud, midagi koos korraldanud, perekondlikult kohtunud.“

„Üritustel olen kohtunud. Ka tööalaselt olen hiljem kokku puutunud seoses erialase konsulteerimisega.“

Praktilised tööoskused

*vikatiga
niitmine*

*tööriistade
kasutamine*

*lihtsad töövõtted
isiklikus aias ja
metsas*

Tegevust toetavad pisipädevused

*lõkke tegemine ja
lõkkel toidu
valmistamine*

matkatarkused

Milliseid talgutelt saadud oskusi on ka mujal kasutatud?

Varasemad talgute küsitlused on näidanud talgute suurt hariduslikku-teavitustlikku rolli talguliste seas. Et meid huvitab eelkõige talguliste roll muutuste ellu kutsumisel, jätsime kõrvale passiivsed teadmised ehk teadmised, mida ei kasutata. Küsisime oskuste omandamise (ellurakendatud teadmised) ja teadmiste edasiandmise kohta (eeldades, et siis on kellelgi teisel võimalik neid ellu rakendada). Omandatud oskuste seas domineerivad isiklikult kasutatavad töövõtted (32), mille põhjal saab öelda, et talgutelt omandatud teadmistel on praktiline väärtus.

Looduse tundmaõppimise (nt määramise oskused) ja vahendamise oskused on küll vähe mainitud (4), kuid need oskused vajavadki pikaajalist treenimist ja osalejale peavad teabe vahendamiseks olema ka võimalused (nt õpetaja roll) ja isiklikud eeldused (nt jutuvestja natuur). Kui teabe edasiandmise rolli väärtustada, tuleb selleks talgulisi eraldi toetada (teabematerjalid, juhised, personaalne nõuanne).

Mitmed omandasid ka matkamise ja väljas tegutsemise esmaseid pisipädevusi (8), mis aitavad vähendada varasemate kokkupuudete vähesusest tingitud barjääre loodusesse minna.

Milliseid talgutelt saadud teadmisi on edasi jagatud?

Ootuspäraselt on talgulised edasi andnud teavet sellisel kujul, mis ei eelda neilt suuri pingutusi, näiteks omandatud faktiteadmisi (13), vahendanud teistele ELFi kanalitest tulnud teavet (7) või rääkinud kogemuslugusid (3). Iga kolmas praktilisi oskuseid omandanud talguline (8) on neid ka vähemalt vähesel määral kellelegi edasi andnud.

Kellele on talgutelt saadud teadmisi jagatud?

Teadmisi on vahendatud peamiselt oma lähiringkonda (tuttavad, lähedased ja pereliikmed, lapsed) (17).

Iga kolmas on jaganud aga teavet ka ebamugavas rollis, mis eeldab eraldi aja võtmist, hoiakuga tegelemist, ettevalmistust (ajakirjanikuga suhtlus, võõraste inimeste veenmine, koolitunnis, töökohas, ettekandena) (14).

Seega on võimalus, et talgutelt omandatud oskused ja teadmised hakkavad elama oma elu väljaspool ELFi tegevusvälja, täiesti arvestatav. See ei pruugi sündida otseselt selle mõjul, et talgulisi selleks eraldi ette valmistatakse, vaid ka selle mõjul, et talgutelt osalejate sekka satub järjepidevalt sõnakaid inimesi.

„Olen jaganud teadmisi ja üleskutseid kolleegidega (allkirjad lageraiete vastu, pesitsusrahu, teadmisi taimedest – seemnepank mullas ja erinevad kooslused, Eesti võõrliigid) ning rühma lastega, mõnel juhul ka oma lähedastega.“

Mõju ja soovitus

Talgud ei ole tegevus, mille ELF oleks avastanud selle projekti käigus (traditsioon on juba 25 aastat pikk). Varasemad talguliste küsitlused, ELFi talguliste kohta kogutud andmed ja projekti talgutel osalenute värske tagasiside näitavad, et talgute praeguse mõju saavutamiseks vajalikud arenguhüpped tehti ära juba eelmisel kümnendil. Saavutatud on talgute korraldamise professionaalne tase, mis kindlustab hea talgukogemuse ka sellistele osavõtjatele, kelle maitse-eelistused ja argipraktikad eristuvad ELFi lähimatele sõpradele omasest. Säilitada on suudetud juba välja kujunenud talgute maht ja osalejate arv, nende vastuvõtmiseks vajalik ELFi meeskonna oskuste ja võimete baas. Projekti raames laiendati veidi talgute teemaringi (näiteks võõrliigid), kuid seda on varemgi tehtud. Ka talgute formaat jäi samaks (füüsiline töö kombineeritud mõõduka koguse hariva meeelahutusega). Saab öelda, et jätkub ka tendents laiendada talgute kogemust sihtrühmadesse, kes pole ELFi kõlakojas. Osalejate ring on laienenud kultuuri- ja kogukonna-, haridus- ja spordihuvi kasuks. Muidugi on ka praegu talgutel osalejate seas suur hulk inimesi, kel on loodushuvi, -hobi, -haridus või töö looduskaitset¹⁹, kuid nemad annavad talgukogemusele värvi, mille pärast nendele üritustele tullaksegi.

Mõju otsides tekib küsimus, kas praegu pole ehk uue arenguhüppe aeg kätte jõudnud. See võib lähtuda talgutelt kaasatud inimeste ressursidest, formaadist, ühiskondlikest muutustest (nt julgeolek) vm. Arenguhüppe küsimusele peab vastama ELF ise, seejärel saab hinnata, kuivõrd praegune olukord võiks aidata kaasa sellise mõju saavutamisele. Mõned teemaarendused:

- Talguliste seas on väga suur hulk selliseid inimesi, kes oskavad-suudavad talgud ise korraldada. Samuti suudab praegune talgute formaat kaasa tõmmata inimesi, kelle osalusmotiivid on võrdlemisi universaalsed – soov looduses viibida, kogeda uusi kohti, saada rutiinist välja. Seda näitab ka osaleja tüüpprofiil – keskealine haritud organiseerimisvõimeline linnanaine, kelle jaoks talgud on meeldiv võimalus virgestuseks²⁰. Projekti juhtumiuuringut tehes leidsime, et organisatsioonide personalijuhtidel on vajadus teha kollektiivile üritusi, mis vastavad keskkonnasäästu põhimõtetele või aitavad kaasa loodusele²¹. Et nad ei oska selliseid üritusi teha (vajaka jääb ekspertteadmistest looduse vallas), oleks nende jaoks lihtsam lahendus tellida talgud sisse (vähendaks ELFi sõltuvust projekti vahenditest). Selliste talgute korraldamisele saaksid kaasa aidata praegused „talguhundid“. Nad tunnevad paremini looduskaitse kõlakojast kaugemale jäävate inimeste vajadusi ja vastuvõtuvõimet.
- Talguliste väljaõpe või selliste abivahenditega varustamine, mis aitab neil vastavalt võimalustele vahendada talgukogemust teistele auditooriumitele.
- Talguaja raames mõttetalgute korraldamine selleks, et leida uusi viise looduskaitset vajalike teadmiste, oskuste ja lahenduste levitamiseks, sh talguliste abiga.

¹⁹ *Looduskaitset...* (2017)

²⁰ *Ibid.*

²¹ Kiisel, M. jt (2021) *Looduskaitse sihtrühmade kommunikatsioonivajadused: elanike vaade*. Tartu: Tartu Ülikool.

2.12 C Projekti tulemuste hindamine

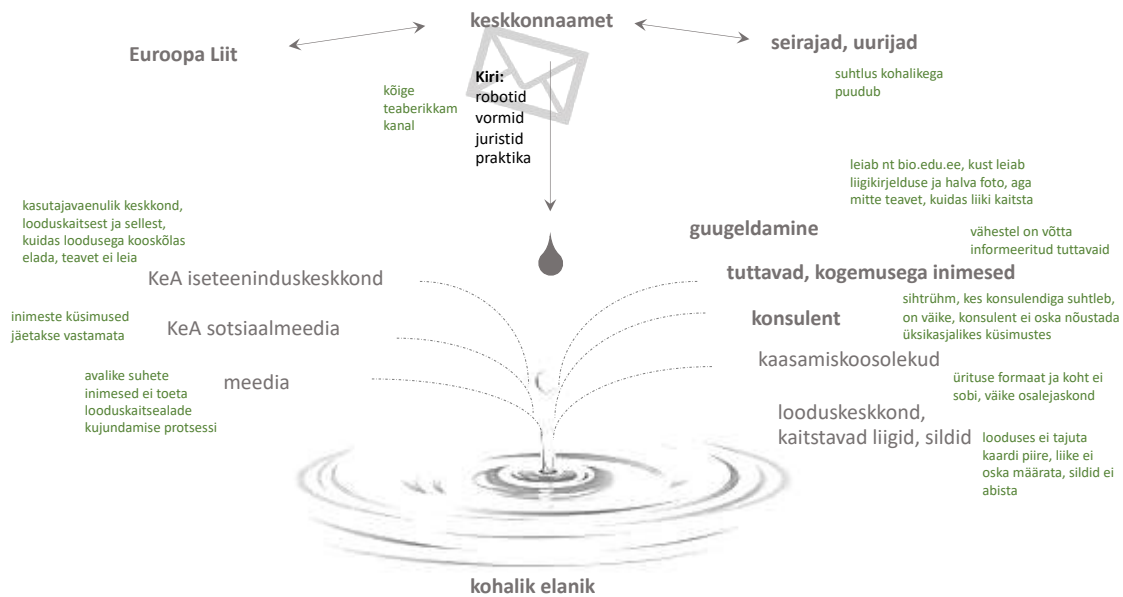
Projekti tulemuste hindamise mõte on näidata jooksvalt kätte kohad, kus projekti tegevusi võiks teha teistmoodi, kui kavandatud või rohkem läbi mõelda. Projekti meeskonda oleme nõustanud projekti kohtumiste käigus, sageli oleme nõustajatena olnud meeskonnaga sama meelt, sageli on tulnud ka oma ettepanekuid ümber mõelda, sest olukorda mitme kandi pealt või ajanihkega vaadates on selgunud, et uuritud tegevuse roll muutuses ei olnud ootuspärane. Projekti hindamise ülesanne taotluses oli kirjeldada ära looduskaitse „kommunikatsiooniväljundite“ baas- ja lõpptase, samuti projekti panus toimunud muutusesse. Projekti käigus valminud analüüsid on andmeid koondava ja teavitava rolliga, neil ei ole ei looduskaitsele ega projektile olulist mõju (projekti tegevused kavandati enne mõju hindamise protsessi). Selleks, et muuta projektis kaasalöömise kogemus endale kasulikumaks, tegime tudengite abiga ka teisi rakenduslikumaid analüüse, mille abil lahti harutada looduskaitse kommunikatsiooni vajadusi terviklikumalt.

Projekti hindamise käigus kaasime oma meeskonda tudengeid, kes analüüsisid oma meeskonnaga hindamise käigus välja tulnud vajadusi arendada looduskaitse tegevusi. Üks politoloogiatudengite rühm selgitas välja, et nende omavalitsuste arengukavade koostamisel, mille territooriumile jäävad arvestatavas mahus looduskaitsealad, ei olnud arvestatud looduskaitsealade potentsiaaliga aidata kaasa omavalitsuse arengule. Arvestades seda, et looduskaitsealade korral kaotavad omavalitsused maamaksust laekuvates sissetulekutes, on tähtis, et omavalitsus leiaks ka võimalusi looduskaitseala omavalitsuse arengus ära kasutada, et kasutatud tulused kompenseerida või lõimida looduskaitse vajadusi näiteks piirkonna ettevõtluspotentsiaaliga (nt roo kasutamine ehitusmaterjalina, poollooduslike koosluste hooldamine karjatades jne). Tudengid vestlesid omavalitsuste reformi ajal ka uute omavalitsuste töötajatega, et mõista, kuidas nad näevad võimalusi looduskaitset omavalitsuse arengus kaotuse asemel võimaluseks kujundada, mis aitaks ka omavalitsuste elanikke looduskaitset tunnustada. Selgus, et ametnikud ei oska nimetada võimalusi, kuidas looduskaitset omavalitsuse arenguks ära kasutada. Siit kasvas välja ka ettepanek otsida välja häid näiteid looduskaitse ja omavalitsuse koostöö kohta, mida kasutada omavalitsuse arendusspetsialistidega suheldes, koolitustel jm. Kommunikatsioonitudengite rühm uuris seda, kuidas saaks keskkonnaameti töötajate tüüpkirju kujundada ja kirjutada vormis, mis kirju saavaid looduskaitsealade elanikke ei ehmataks ega põhjustaks võõrastust. Nad tegid selle tarbeks ka mitmeid analüüse, sh käisid küsitlemas looduskaitsealade elanikke. Siit koorus välja mitmeid uusi vajadusi ja ettepanekuid. Tudengite ettepanekud ja töövahendid KeAle ei pakkunud selle spetsialistidele üllatusi, kuid võisid toetada seda, et uue peadirektori algatusel asuti vajalikke samme jõulisemalt astuma (nt sai KeA 2022. aastal selge keele auhinna²²). Ka nende tudengite analüüsidesid joonistusid välja mõned ettepanekud. Nt vajadus edendada keelekorrektoori tehnoloogilisi lahendusi ametkonnale üldiselt, sest kui ametnik, kes arusaadavat keelt isiklikult tähtsaks peab, koolitumas käib, ei muutu ametkondlik suhtlus suures plaanis. Looduskaitse spetsiifilistest küsimustest joonistus välja vajadus kaasata looduskaitsealade kogukondade eestkõnelejaid looduse kaitsmise tegevustesse, et looduskaitse ei

22

piirduks keeldude ja paberimäärimisega, vaid aitaks inimesel, kes soovib nt oma maakodus käpaliste arengule kaasa aidata, leida ja kasutada selleks õigeid võtteid. Tudengite kogutud materjale analüüsid paistsid meile välja ka täiendavad vajadused, eriti vajadus arendada välja looduskaitse nõustamist ja virtuaalset iseteeninduskeskkonda, millest saada vastuseid tüüpilisematele küsimustele. Võtsime looduskaitsealade inimeste suhtluskogemuse kokku järgmisel joonisel (joonis 8 näitab, millised küsimused inimesel tekivad ja millistest allikatest ta võiks oma küsimusele vastuse saada):

Kui inimene saab KeAlt kirja, siis ta viskab selle minema, võtab teadmiseks või otsib lisateavet. Millistest allikatest? Mille kohta?

JOONIS 8. Kohaliku elaniku teabekanalid, millest otsida selgitusi KeAst saabunud kirjale

Allikas: autorite koostatud

Projekti lõpuks oli meil kogunenud nii palju välitööde kogemust, et soovisime selle süstematiseerida juhtumianalüüsi vormis. Selleks mõtlesime läbi looduskaitse sihtrühmade vajadused teavituse, mõttevahetuse ja praktiliste nõuannete järele ning püüdsime disainmõtlemise tööriistadega ära näidata kohad, mis aitavad praegu proovikividega toime tulla ja kohad, mis on teavitussüsteemis puudu. Määratlesime sihtrühmad selle põhjal, milliseid proovikive looduskaitse inimeste ette veeretab. Sarnases olukorras toimivad inimesed isemoodi, sellepärast mängisime oma lahenduskäigud läbi erinevate võimetega inimeste prototüüpidega. Meie üllatuseks muutusid juhtumitele lahenduskäike arendades nähtavaks ka eri võimetega inimeste vahelised loomupärased koostöövõrgustikud ja paljud asutused, kelle tegevust me seni ei osanud looduskaitsemaastikul sihtrühmade vajaduste vaatepunktist mõtestada. Juhtumianalüüs aitab mõista, et looduskaitse ja inimeste vahelistele suhetele lahendusi otsides ei tule vaadata üksnes KeA otsa (nagu võimaldab arvata joonis 8). Selleks, et väljajoonistunud teabevajadused ära rahuldada, tuleb looduskaitseesse siiski tuua juurde täiendavaid asjaosalisi või täiendada olemasolevate funktsioone. Looduskaitse kommunikatsiooni disaini küsimustega tegeleme ülikoolis edasi LIFE-IP projekti raames.

2.13 D Ida-Euroopa konverents

Projekti tegevusi ja selle käigus omandatud arusaamu looduskaitse kommunikatsiooni parandamise vajaduste kohta on tutvustanud ELF ja KÕK mitmel Eesti konverentsil, mille osalejaskonnas on olnud nii KeA spetsialiste kui juhte, loodushariduse spetsialiste, teadlasi jm ka praktiliselt loodusega kokku puutuvaid inimesi. Samuti on ELF korraldanud sõpruskohtumisi teiste LIFE projektide tegijate ja mõttekaaslastega teiste riikide looduskaitsete seas. Mõju hindamiseks tegime osalusvaatlusi, kuid osalejaid täiendavalt ei küsitlenud, sest asju, millele konverentsid kaasa suudavad aidata, on juba mitmekülgsest uuritud. Vaatasime, mida on selle kohta leitud akadeemilistes töödes (looduskaitse vallas, samuti konverentsid üldiselt) ja praktikute-ekspertide kogemusel. Koondasime nende seisukohad kokku.

Konverentside tulemused ja mõju näitajad saab jagada laias laastus kolmeks²³:

- **Teave ja oskused, mida osalejad toovad konverentsile, viivad sealt ära ning levitavad:** uued teadmised, mida ei oleks omandatud muul viisil teavet otsides, uued ideed ja vaatepunktid, arusaamad kaasaegsetest tegutsemispõhimõtetest ja selle põhjal ajakohastatud otsused, teabevajaduste rahuldamine, muutused töövõtetes, paremad esinemisoskused, võimalused testida seisukohti või ideid (nt enne rakendamist, laiemal auditooriumi poole pöördumist) jne
- **Inimsuhted, mis avardavad võimalusi:** uued kasulikud tutvused, võimalus kokku saada sarnaste inimestega, kohtumisvõimalused tähtede ja gurudega, valdkonna võrgustike ja kogukondade areng, koostööplaanide käimalükkamine, paranenud karjäärivõimalused (nt kui osalejat tsiteeritakse, tunnustatakse, esinemise saab panna CV-sse), uute kohtadega tutvumine
- **Emotsioon, mis inspireerib ja annab energiat:** motivatsioon tööd teha, optimismi, saavutuse, enesekindluse, kuuluvuse, meelelahutuse kogemus, organisatsiooni parem maine

²³ 8 benefits of attending conferences (2018) *Conference Monkey blog*, <https://conferencemonkey.org/advice/8-benefits-of-attending-conferences-1038397>

Dumbell, P. (2019) *The Impact of Conference Attendance on Australian Academic Librarians and Libraries* (PhD thesis). Perth: Curtin University, <https://espace.curtin.edu.au/bitstream/handle/20.500.11937/77366/Dumbell%20P%202019.pdf?sequence=1>

Oester, S., Cigliano, J. A., Hind-Ozan, E. J. and Parsons, A. C. M. (2017) Why conferences matter—an illustration from the international marine conservation congress. *Frontiers in Marine Science*, <https://doi.org/10.3389/fmars.2017.00257>

Selle nimistu näitajatest enamik jääb tulemuste kategooriasse (miski, mis muutus osaleja jaoks või tema tegevuses), vähem on esindatud mõju kategooria, sest see – näiteks koostööplaani alguse saanud rahastustaotlus – sõltub konverentsi korraldaja tegevusest vähem.

Vaatluste käigus jälgisime, kuivõrd korraldatud konverentsidel oli võimalik märgata näitajaid, mille koosmõjust sõltuvad konverentside tulemused (mugandus eelnevalt viidatud allikast²⁴). Jälgisime, kas:

- osaletakse kolleegidega koos või üksi (jagatud mõtteruum)
- konverentsi tõttu kasutatakse sotsiaalmeediat (teave jõuab osalejatest kaugemale, ka kohale kutsumata sihtrühmadeni)
- konverentsi tüüp ja eesmärk toetavad teadmiste omandamist, suhete loomist ja toetavat emotsiooni
- konverentsil jagatud ideed haakuvad osaleja töökoha strateegilise fookuse ja eelarve võimalustega
- osaleja saadud kogemuste jagamisele omistatakse tema töökohas tähtsust, kas seal pühendatakse uute ideede juurutamisele
- konverentsikogemus toetas osalejat (nt tuttavlik või uuenduslik õhkkond, keelest arusaamine, toitlustus)
- osaleja osales passiivselt või kaasatult, esineja, ettevalmistaja või korraldaja rollis
- osaleja enda omadused toetasid konverentsist õppimist (mis oli tema osalemise eesmärk, kuidas ta õpib, kas tal on võimu uusi teadmisi töökohal rakendada)

ELF nägi vaeva, et kutsuda üritustele inimesi (nt praktikuid, looduskaitsest kaugel olevaid inimesi, teiste distsipliinide uurijaid, sama valdkonna inimesi, kes said jagada uut moodi kogemust, ka nn gurusid), kes said pakkuda oma kogemustega teistele mõtteainet ja tuua neid mugavustsoonist välja. Konverentside oli kas võimalik jälgida sotsiaalmeedia kaudu (sh tagantjärele) või vahendati sotsiaalmeedias teavet konverentsil toimuva kohta. Konverentsidel valitses töökas ja õppimisele orienteeritud õhkkond, mille juurde kuulus ka nali ja üksteise sõbralik emotsionaalne patsutamine. Osalejad suhtlesid omavahel, vahetasid kontakte, jätkasid ammu pooleli jäänud vestlusi, esitasid küsimusi jne. Konverentsidel oli kohal otsustajaid, kellest sõltub looduskaitse kommunikatsiooni käekäik.

Varasem looduskaitse konverentsi uuring²⁵ näitab, et sellistel erialaselt fookuseeritud konverentsidel pannakse kõrva taha kõige rohkem oma töö/uurimisvaldkonda puudutavaid tarkusi (58%), mõnevõrra maha jäävad üldisemad teadmised nagu kommunikatsiooni ja poliitikakujundamise tarkused (45%), vähe omandatakse praktilisi oskuseid looduskaitse „kopatööde“ vallas (29%). ELFi kogemus näitab, et „kopatööde“ oskuste edasiandmiseks on hea kasutada hoopis õppereiside

²⁴ Dumbell 2019

²⁵ Oester et al 2017

formaati. Sama uuring näitas, et konverentsil osalejatest kaks kolmandikku said teadmisi (tulemus), mida oli võimalik hiljem rakendada, kolmandik omandas aga kontakte (mõju), mis viisid hilisema rahastuseni. Nii suurt efekti (rahastuse plaanis) ei saa ilmselt ELFi konverentsidele omistada, sest ELFi-sarnaste rahataotlejate võimed on piiratud nagu ka sobivate rahastusallikate loetelu. Samuti toimus suur osa üritusi virtuaalselt, mis piirab osalejate vaba arutelu ja sellega kaasnevaid juhuslikke loovushetki.

SOTSIAALMAJANDUSLIK MÕJU

Projekti tegevuste sotsiaalmajandusliku mõjuna mõõtsime mõju töökohtadele ja teenustele.

Eestimaa looduse fond

Projekt on andnud tööd 127,5 kuu vältel (10 aastat, 7,5 kuud), sh töövõtulepingute toel²⁶.

Projekti juhtidena naasid asutusse sellest mõnda aega eemal viibinud ja ka teistsuguste tööloikude peal tegutsenud Mari Kaisel ja Silvia Lotman, kes kasvasid selle käigus orgaaniliselt uutesse rollidesse. Silvia tegutseb edasi organisatsiooni arendusjuhina ja Loodusrikka Eesti (LIFE-IP) projektis pärandniitude edendamise nõunikuna. Mari töötab ELF märgalade taastamise projektis edasi inimeste kaasamise küsimustega. Neis rollides on hea jätkata projekti õppetundide levitamiseks.

Projektis tööd saanud inimestest töötas suurem osa asutuses juba varem, sh teiste projektide peal (nt projektide assistendid Aili Saluveer, raamatupidaja Kadri Kalmus, kommunikatsioonispetsialistid Mariliis Haljasorg, Kertu Hool ja Laura Oro; vabatahtlike koordinaatorid ja mentorid Kadri Aller, Siim Kuresoo jt, looduskaitse eksperdid Liis Kuresoo, Aivar Ruukel jt). Kommunikatsioonijuhiks tulnud Katre Liiv oli samuti varem ELFis töötanud ja jätkab pärast projekti lõppu samade ülesannetega, aga kliima küsimustega; sotsiaalmeedia spetsialistina tööle asunud mitmekülgne IT-asjatundja Raul Kübarsepp oli varem vabatahtlikuna keskkonnaküsimustega tegelenud. Projekti lühiajaliselt kaasatud inimesed (talgujuhid, konverentsi korraldajad, toimetajad jt) olid üldjuhul juba ELFile lähedased inimesed. Väljastpoolt ELFi tulnud lühiajalised kaastöötajad osutasid ELFile teenuseid samal moel nagu igasugusele teisele asutusele – looduskaitstes neile teadaolevalt uusi väljundeid ei tekkinud.

²⁶ Mari Kaisel (projektijuht) 18. sept 2017 - 15. märts 2022

Silvia Lotman (projektijuht) 01. sept 2017 - 15. märts 2022

Kadri Kalmus (finantsjuht) 01. det 2015 - ...

Aili Saluveer (assistent) 14. okt 2015 - 06. august 2018

Kärt Mell (assistent) 24. sept 2018 - ...

Liina Soots (assistent) 01. veebruar 2021 - ...

Mariliis Haljasorg (komjuht) 01. veebr 2017 - ...

Kertu Hool (komjuht) 01. jaan 2016 - ...

Laura Oro (komjuhi assistent) 01. veebr 2018 – 28. veebr.2020

Katre Liiv (komjuhi assistent) 01. jaanuar 2021 - ...

Raul Kübarsepp (komjuhi assistent) 18. november 2019 - ...

Jane Kõnno (komjuhi assistent) 15. oktoober 2021 - 15. märts 2022

Polina Degtjarenko (komjuhi assistent) 01. aprill 2021 - 30. september 2021

Piret Lõhmus (komjuhi assistent) 01. august 2021 - 30. november 2021

Kadi Rutens (komjuhi assistent) 01. detsember 2021 - 11. veebruar 2022

Kadri Aller (talgujuht) 15. veebr 2018 - ...

Siim Kuresoo (talgujuht) 01. juuli 2017 – ...

Katrin Loss (talgujuht) 1. märts 2020 – 31. jaanuar 2022

Rait Parts (talgujuht) 15. september 2020 – 29. september 2020

Hedvig Liblikas (ürituste korraldaja) 01. märts 2020 - 30. sept 2020

Piret Pungas Kohv (ürituste korraldaja) 01. juuni 2015 - ...

Lühiajalised töövõtulepingud 17 inimesega (talgujuhid, eksperdid, toimetajad-tõlkijad, assistendid, korraldajad).

Mõned pikemalt töötanud töötajad siiski leidsid uusi väljundeid looduskaitse vm seotud valdkonnis. Näiteks Laura Oro, kes tuli ELFi tööle varasema töökogemusega (va vabatahtlik töö, praktikakogemus) jätkas pärast ELFist lahkumist ettevõtluses ühe loodussäästliku toote turundusspetsialistina.

NaturallyEst-LIFE projekt on juba mitmes ELFi taotletud ja juhitud LIFE projekt (ehk suur rahvusvaheline projekt). Ehkki päris uusi töökohti nende raames pole õnnestunud palju luua, on projektide juhtimine ja finantsvahendid kasvatanud asutuse võimeid teenindada suure mahuga pikaajalisi projekte, pakkuda looduskaitse spetsialistidele tööd ja aidata neil omandada uusi erioskuseid (nt kaasamine, sihtrühmade kommunikatsioonivajadused). Kogunenud oskusteave võimaldab asutusel ka edaspidi tegutseda suurte projektide kirjutaja ja juhtijana. Keskkonnaministeerium tegi ELFi neid kogemusi arvesse võttes ettepaneku hakata pakkuma LIFE-projekti taotlemise koolitust ja osutama LIFE-projektide kirjutamise teenust. ELF töötas ühe sellise koolituse välja ja viis ka ellu, kuid pärast asutusesisesid arutelusid otsustati projektide kirjutamise teenuse osutamisest loobuda, et mitte killustada töötajaskonda täiendavate ülesannetega selle nimel, et hakata konkureerima juba tegutsevate projektikirjutamise büroodega. Projekti juhtide arvates said nad palju parema koolitamiskogemuse, osutades koolituse teenust Kesk- ja Ida-Euroopa looduskaitse organisatsioonide võrgustikule (CEEweb for Biodiversity). Sellel koolitusel said nad tööle panna just projekti käigus omandatud tarkuste pagasi. Universaalsed koolitajad jäävad looduskaitsetega sageli hätta, sest nad ei saa selle valdkonna toimimisest aru. Nõ biologidest kommunikatsioonikoolitajatel on siin eelis, positiivse kogemuse tõttu soovivad nad selliste koolitustega ka jätkata.

Teenuste arendamise kogemusi laekus projekti jooksul veel. Kadri Aller, kes tegutseb ELFi vabatahtlike koordinaatori ja mentorina, on aidanud palju kaasa talgute ja vabatahtlike kultuuri kasvule looduse vallas, aidates kaasa teenuste arengule, mida inimesed vabatahtlikult loodusele osutavad. Ta arendas projekti ajal välja võime teha koostööd välisvabatahtlike teenistusega (European Voluntary Service), et tuua ka edaspidi looduskaitse valdkonda pikaajalisi vabatahtlikke.

TÜ noorteadlane Marianne Kaldra aitas kaasa projekti kodanikuteaduse kampaania (nurmenukk) korraldamises. Tema ja teiste kampaania korraldajate (Kertu Hool) hea töö aitas kaasa sellele, et kampaania partnerid Tartu Ülikoolis taotlesid täiendavaid vahendeid, et korrata kampaaniat juba üle-Euroopaliselt. Nii sai nurmenuku kampaania aluseks projektile, kuhu loodi töökohad neljale inimesele²⁷. Samamoodi suutis ELF käima tõmmata ja üle anda niitmisevõistlused. NaturallyEst-LIFE projektis testiti niitmisevõistluste kontseptsiooni, seejärel arendati see üritus välja Avatud Eesti fondilt taotletud vahendite eest (2020 ja 2021, koostöös Eesti rahva muuseumi ja spordiseltsiga Kalev, projekt andis tööd kolmele inimesele). Praeguseks on see formaat antud üle mitmele soovijale, nt sel aastal korraldatakse niitmisevõistlusi Tallinna botaanikaaias ja Mihkli talu muuseumis.

ELF on tellinud projekti käigus mitmeid teenuseid, nt looduskaitse ekspertiis (Luhamaa ja Roosalu), lisaks lühiajalised töövõtulepingud ELFi väliste inimestega või teenus oma asutuse töötajalt), juriidiline ekspertiis (Seeneraamat), kommunikatsioonikoolitused ja ürituse modereerimise teenus,

²⁷ Looking for Cowslips! A campaign webpage (2020) University of Tartu *et al.* https://media.voog.com/0000/0045/2035/files/Looking_for_Cowslips2021.pdf

meedia- ja reklaamiteenused, majutus ja toitlustusteenused vabatahtlikele. Neid teenuseid osutasid ettevõtted, mis on sellele spetsialiseerunud, ELFi tellimused ei muutnud üldjuhul nende ettevõtete turupositsiooni ega -profiili.

Eestimaa looduse fond korraldas märgalade päeval koolituse loodusturismi matkade korraldajatele, mille abil nende matkajahi profiil täienes võimega matku korraldades pöörata matkajate tähelepanu edaspidi ka Natura-alade väärtustele ja küsimustele.

Keskkonnaõiguse keskus

Projekt on andnud tööd 22,3 kuu vältel²⁸, st peaaegu kahe aasta jagu.

Projektis on töötanud inimesed, kes on enamjaolt kas olnud juba KÕKis tööl või värvatud tegelema mitme suure projektiga, sh NaturallyEst-LIFE-iga. Seega on see projekt panustanud uute töökohtade loomisesse kombinatsioonis teiste projektidega. Projekti keskne töötaja KÕKis on olnud Kaarel Relve (kõige rohkem panustanud käsiraamatu valmimisse), kes võeti tööle küll NaturallyEst-LIFE projekti eest vastutajaks, aga ka organisatsiooni muid ülesandeid täitma. Projektis töötanud inimestest on mitu lahkunud erialasele tööle mujale. Näiteks esimene projekti juht KÕKis Siim Vahtrus jätkas juunist 2021 advokaadibüroos Walless keskkonnaõiguse ja planeerimise küsimustega ja kui Siim omakorda sealt lahkus, siirdus KÕKi spetsialist Merlyn Mallov sinna tema asemele keskkonnaasjade peale. Kadi-Kaisa Kaljuveer lahkus õigusnõuniku kohale riigiametis, tegeledes edasi planeerimise küsimustega. Töötajaid on aga liikunud tööle ka teistesse valdkondadesse (nt Pille Priks, kes ei olnud jurist). Projekti on värvatud ka võrdlemisi noori inimesi, nt Triin Jäädmaa, kes on varem olnud KÕKis praktikal ja töötanud ka tööinspeksioonis uurijana, kuid keskselt juristina asus ta tööle KÕKis pärast magistritöö kaitsmist. Tema ülesanded projektis oli mitmekesised, toetades õppimist: juhtumid (kohtulahendid), käsiraamat ja ka nõuandla. Noor töötaja on ka Tiina Georg, kes tuli projekti lõpus Kadi-Kaisa asemele. Tema tuli KÕKi veel magistrantuuris õppides ja oli juba eelnevalt Natura küsimustest huvitatud, keskkonnaaktivisti tüüpi inimesena on ta väga motiveeritud just selle teemaga edasi tegelema.

Kuigi NaturallyEst-LIFE ei ole otseselt keskkonnaõiguse projekt, tegelevad keskuse juristid projektis ikkagi keskkonnaõiguse küsimuste lahendamise. Seega pole projekt muutnud keskuse teenuste profiili. Projekti abil on kasvatatud Natura-pädevustega kolleegide ringi ja asutusest lahkujad on muutunud tööturul nõutud spetsialistideks.

Projekt on pakkunud KÕKi töötajatele palju praktilisi õppetunde ja eneseharimise võimalusi (eriti noortele töötajatele), nii et projekti kaasabil on asutuses kujunenud välja Natura-pädevustega tuumik

²⁸ Siim Vahtrus (jurist) – 15. sept 2017 - 31. mai 2021
Pille Priks (assistent) – 1. sept 2017 - 30. juuni 2018, 1. jaan 2020- 31. dets 2020
Kadi-Kaisa Kaljuveer (jurist) 1. jaan 2018 - 31. dets 2021
Katre Liiv (komjuht) - 1. jaan 2018 - 31. märts 2022
Merlyn Mannov (jurist) - 1. jaan 2018 - 31. dets 2021
Kaarel Relve (jurist) 1. sept 2018 - 31. dets 2021 – põhiline tegija
Triin Jäädmaa (jurist) 1. juuni 2020 - 31. märts 2022
Kärt Vaarmari (jurist) 01. november 2021 - 31. märts 2022
Tiina Georg (jurist) 01. november 2021 - 31. märts 2022

(ja käsiraamat aitab seda kogemust fikseerida). KÕKi eelis advokaadibüroode ees on kasvanud, sest tasulist teenust osutades on töötaja ajasurve all (tunnihind on kõrge), süvenemise aega jääb napiks. Projekti andis selleks aega. Projekti tõttu on tulnud ka rahalise konsultatsiooni juhtumeid, mida pole mõtet kokku arvutada. Et Kaarel kirjutab avalikult looduskaitse õigusküsimustest ja ka Kärt on tuntud jurist, siis tuleb KÕKi rohkem ka otseseid nõudmisi teha neil teemadel kindla inimesega koostööd.

Teenuste tarbijana ei ole KÕKi tegevus projektis toonud kaasa sotsiaalmajanduslikku mõju.

Tartu ülikool

Projekt on andnud tööd 12,5 kuu vältel (pm aasta), sh töövõtulepingutega²⁹.

Projekt on aidanud vähesel määral kaasa noorte varasema erialase kogemuseta inimeste töölesaamisele. Hans Hõrak ei olnud varem teinud teadus- ja uurimistööd, alguses käis ta sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuses praktikal, seejärel töötas töövõtulepinguga. Heade töötulemuste tõttu võeti ta keskusesse tööle teenindama mitme projekti vajadusi. Seejärel kandideeris ta Tartu ülikoolis doktorantuuri, mistõttu ta vähendas keskusel järgemööda oma koormust. Tema järgnenud tööülesanded ja uurimistöö ei ole looduskaitse vallast. Meriliis Kasemets tegi samas üksuses praktikat ja töötas töövõtu lepingute alusel. Et Meriliis ei olnud uurimistööks kvalifitseeritud (puudus bakalaureusekraad, lühiajaline uurimistöö kogemus), ei saanud teda nooremanalüütikuna tööle võtta. Ta kandideeris ülikooli siseselt ühe teise üksuse juhi abi kohale ja ei tööta enam projekti heaks. Projektis on põgusalt lõõnud kaasa paar kolleegi, samuti paar praktikanti. Näiteks geoinformaatika väljaõppega praktikant Mahdie Sepehrar ning infoteaduse taustaga Maris Priks ja Mirjam-Meerit Mets, kes aitasid kaasa projekti lõpetamise faasis (sh Mirjam-Meerit töövõtulepinguga), nemad edaspidi looduskaitse küsimustele ei keskendu. Maie Kiisel, kes tegutses uurimisüksuses juba varem, on kaasatud NaturallyEst-LIFE projekti panustamise tõttu ka Loodusrikka Eesti (LIFE IP) projekti ja mitmesse looduskaitse projekti (KIKi rahastatud naaritsa taasasustamise eeluuringu projekt 2019-2021, ökosüsteemi teenuste hindamise projekti 2021-2021) ja on kirjutanud partnerluses veel neli taotlust, millest ühe positiivne tulemus (Euroopa Komisjon, LIFE) on aruande kirjutamise ajaks teada. NaturallyEst-LIFE projekti käigus loodud suhted on aidanud koondada sellesse uurimisprojekti palju sotsioloogilist teadmust looduskaitse vallast, selle varal on Maie Kiisel käinud mitut asutust nõustamas nii tasu eest kui vabatahtliku algatusena. Edaspidi saab ülikoolis jätkata keskselt elurikkuse ja keskkonna probleemide sotsiaalteaduslike küsimustega.

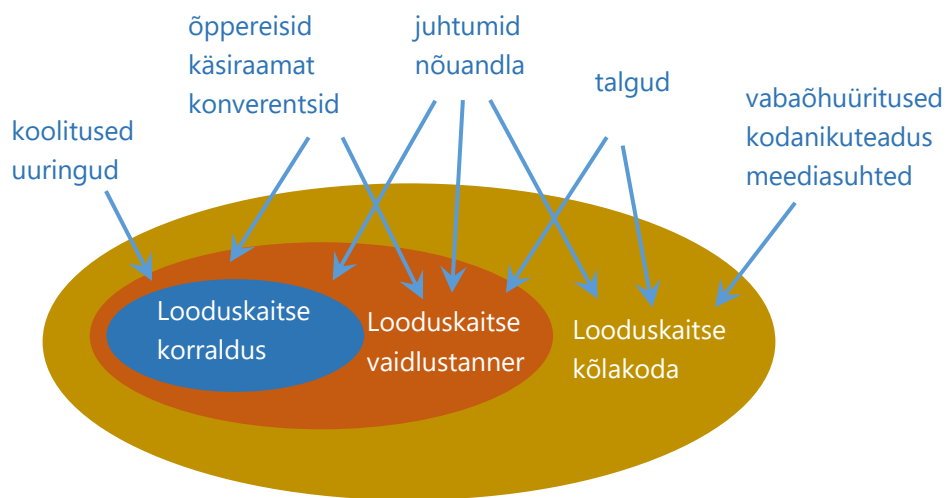
Projektis on ostetud teenuseid, mida osutasid ettevõtted ja asutused, mis olid sellele juba varem spetsialiseerunud (küsitlused, andmed, meened). Seega ei sündinud sellest erilist sotsiaalmajanduslikku mõju.

²⁹ Maie Kiisel (analüütik) 01. 11. 2016 – praeguseni
Hans Hõrak (nooremanalüütik) 01.07.2018 – jaanuar 2021
Meriliis Kasemets (nooremanalüütik) 21.03.2018 - 31.01.2020 (mitmed töövõtulepingud)
Kadri Lees (nooremanalüütik) 01.07.2013 – praeguseni
Mirjam-Meerit Mets (nooremanalüütik) 01.02.2022-15.03.2022

KOKKUVÕTE

PROJEKT AITAS SÕNASTADA AMETNIKE, HUVIRÜHMAD JA AVALIKKUSE VAJADUSI LOODUSKAITSE KOMMUNIKATSIOONI KORRALDUSES

Meie valitud mõju hindamise raamistikust lähtudes tundus NaturallyEst-LIFE projektitaotlusesse kirja pandud tegevuste komplekt esmapilgul pehmelt öeldes pöörane. Meie kui mõju hindajate arusaam oli, et ühiskondlikku probleemi annab paremini lahendada nii, kui tegeleda korraga mitme asjassepuutuva rühmaga korraga ja kasutada mitut tööriista. Siis on inimestel raskem pöörduda tagasi väljakujunenud harjumuste juurde, mis probleemil laheneda ei lase (projektipõhiste mõjutustegevuste puhul sage tendents). Kavandatava projekti tegevused lahendasid aga kõik eri probleeme, neist igaüks looduskaitse „kommunikatsioonisüsteemi“ ise nurgas – igal ise rühmad ja vajadused. Projekti käigus oli meil võimalik looduskaitse kommunikatsiooni tandreid paremini tundma õppida ja seda just selle tõttu, et iga tegevust analüüsid muutusid nähtavaks ise tüüpi huvi- ja sihtrühmad, aga ka nende tegevuse põhjused ja omavahelised kaudsemad sidemed. Projekti lõpus saime aru, et ette võetud kommunikatsioonikatsetuste teekond aitas projekti partneritel omandada eelkõige õppetunde looduskaitse kui tervikliku suhtlussüsteemi kohta. Kujutame seda järgmisel joonisel.

JOONIS 9. Looduskaitse kommunikatsiooni rühmad ja projekti tegevused

Allikas: autorite tehtud

Looduskaitse korraldus ehk keskkonnaameti ja omavalitsuste ametnikud Looduskaitse kommunikatsiooni projekti tegevused on aidanud kaasa muutuseks vajalike „hammasrataste õlitamisele“, otsides paremaid viise ametkonna ja maaomanike suhtluse korraldamiseks. Selleks tehti eeluuring, korraldati koolitusi ja otsiti ühisosa õppereisidel. Häid kogemusi ja probleeme jagati huvirühmade ja ametiasutuste töötajatega seminaridel ja konverentsidel. Juhiseid ja näiteid jagati käsiraamatu ja juhtumite abil.

Looduskaitse vaidlustanner ehk maaomanikud ja -hooldajad, looduskaitstajad jt Sellele rühmale pakuti võimalust arutada oma probleeme ametnikega vahetult (õppereisid). Neil aidati lahti sõlmida looduskaitse juriidilisi või sotsiaalseid puntraid (käsiraamat, juhtumianalüüsid, nõuandla). Samuti saadi õppetunde selle kohta, kuidas toetada kogukondi enda jaoks looduskaitse mõtestamisel.

Looduskaitse kõlakoda ehk meedia ja vähese loodushuviga inimesed Sellel areenil avati looduskaitse inimlikult arusaadavaid külgi (kodanikuteaduse kampaaniad, vabaõhuüritused) ja õpiti looduskaitset lõimima kohalike kogukondade ja ettevõtjate tegevusega (vabaõhuüritused).

Nüüd on tähtis, et need õppetunnid jõuaksid sobivate inimeste ja asutusteni. Keskkonnaameti spetsialistidel olid projekti suhtes kõrged ootused. Projekti käigus asusid partnerid tegelema mitmete küsimustega, mis olid looduskaitse ringkonnas tõesti päevakorral ja vajasis lahendamist. **Spetsialistidele tundus aga, et projekti käigus partnerite võime neid arutelusid üleval hoida ja pikajalisi lahendusi otsida kadus. Üksikjuhtumitega tegelemine ei aidanud tõstatatud probleeme süsteemselt lahendada, selleks sobivaid tegevusi ei võetud ette või polnud neid projekti sisse kirjutatud. Arvesse ei võetud reaalselt olukorda, näiteks ressursside puudust valdkonnas.** Projekti tegevustest torkas spetsialistidele kõige rohkem silma nurmenuku kodanikuteaduse kampaania, selle korraldust ja ulatust tõstetakse igati esile. Seega on õppetundide üleandmine veel osaliselt ees jätkutegevuste vormis (nt Loodusrikka Eesti (LIFE IP) projekti kaudu jm, mis on realistlik ka KeA vaatepunktist).

Projekt on kolmele projektipartnerile pakkunud palju võimalusi ennast Natura ja looduskaitse kommunikatsiooni küsimustes kehtestada. Mitmed projekti inimesed on kogunud tuntut looduskaitse ekspertide ja eestvedajatena.

Eestimaa looduse fond ja keskkonnaõiguse keskus tegelevad väljaspool looduskaitse kommunikatsiooni projekti rohkem looduskaitse ja majanduse vaheliste vastuolude ja looduskaitse korralduse kitsaskohtade kättenäitamisega. Projekt on aidanud neil vahelduseks tegeleda ka looduskaitse toreda küljega ja puhata sellele alale omasest stressirohkemast vastasseisust majandushuvide esindajatega.

Projekti sotsiaalmajandusliku mõju analüüs näitab, et projekti toel on suudetud luua täiendavaid töökohti tööturule siirduvatele noortele, kuid luua ka täiendavaid töökohti uute, NaturallyEst-LIFE projektist tõukuvate projektide toel. Projektis töötanud inimesed on jätkanud pärast lahkumist samaväärse tasemega töökohal. Partnerid on osutanud katseliselt uusi teenuseid (koolitused ja nõustamine), kuid ei ole neid veel järjekindlalt välja arendanud. Projekt on avaldanud mõju ka ühele teenuseosutajate rühmale – matkakorraldajatele, kelle teenustest leiab nüüd ka Natura alade tutvustamise profiili.